

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Leoš Stejskal

**New Labour a devoluce Spojeného království v devadesátých letech 20.
století**

New Labour and the Devolution of the United Kingdom in the 1990s

Praha 2013

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů literatury a dalších odborných zdrojů.

V Teplicích dne 18. května 2013.

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

devoluce, Velká Británie, New Labour, Tony Blair, Skotský parlament, Velšské shromáždění

Key words (english)

devolution, Great Britain, New Labour, Tony Blair, Scottish Parliament, Welsh Assembly

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vývoj devoluční otázky v druhé polovině 20. století a konečnou implementaci v 90. letech 20. století politikou New Labour. Snaží se analyzovat hlavní okolnosti a předpoklady vedoucí k vytvoření nového ústavního institucionálního rámce britské unie. Předmětem výzkumu jsou různí političtí aktéři a jejich strategie k dosažení určitých cílů, středem pozornosti však je New Labour, jako hlavní politický aktér daného období a politický fenomén všech podstatných společenských procesů konce 20. století. Objektem analýzy je osa od prvního neúspěšného pokusu o devoluci v 70. letech, do let 90, se zaměřením na sociální, ekonomický a politický vývoj. Tento vývoj právě umožnil vznik a politický úspěch New Labour a prosazení devoluční politiky, ve své specifické podobě, jako takové.

Abstract (english)

This work focuses on the development devolution questions in the second half of the 20th century and the final implementation of the 90's 20th century policy of New Labour. It seeks to analyze the main assumptions and circumstances leading to the creation of a new institutional framework of the constitutional British Union. The subjects of the research are various political actors and their strategies to attain certain goals, but the focus is on New Labour as the main actor of the period and political phenomenon of essential social processes of the late 20th century. The object of analysis is the connection between the first unsuccessful attempt to devolution in the 70th years and 90 years, with a focus on social, economic and political development. This development enabled the establishment of a just political success of New Labour and devolution enforcement policy, in its specific form as such.

Obsah

Úvod.....	6
Cíl a struktura práce	6
Rozbor pramenů a literatury.....	8
Pracovní rámec	10
První kapitola	13
Ostrovní unie.....	13
1. Od kmenů po národy	13
2. Unie a přechod do moderní doby	14
Druhá kapitola	19
Cesta k prvnímu neúspěšnému pokusu o devoluci.....	19
1. Od poválečného konsensu k nástupu nacionalismu	19
2. Politizace unijního problému v éře nacionalismu	21
3. Reakce hlavních vládních stran.....	22
4. Proč devoluce v 70. letech neuspěla?	26
Třetí kapitola	29
Moderní Británie na konci 20. století.....	29
1. Období thatcherismu	29
1.1 <i>Labour Party</i> v 80. letech.....	31
2. Nástup <i>New Labour</i>	32
2.1 Vznik nové Británie a <i>New Labour</i>	33
2.2 <i>New Labour</i> a devadesátá léta	35
Čtvrtá kapitola.....	43
<i>New Labour</i> a vznik devolučního uspořádání Britské unie.....	43
1. Vznik Skotského parlamentu a Velšského shromáždění.....	45
1.1 Skotský parlament	46
1.2 Velšské shromáždění.....	47
2. Procesy ovlivňující konkrétní podobu a úspěch devolučního projektu.....	48
Závěr	53
Prameny a literatura	56

Úvod

Dnešní Spojené království Velké Británie a Severního Irska je jediný politický systém, kterému se na delší dobu podařilo ustavit jedinou centrální vládu nad Britskými ostrovy. S výjimkou větší části Irského ostrova, funguje tento systém od roku 1707 do současnosti.¹ Po tato tři staletí žijí hlavní ostrovní národy - Angličané, Skotové a Velšané - ve společném státě. Vztahy mezi těmito národy nabývaly různých podob. Po celou dobu existence unie se musela Británie vypořádávat s různě silnými odstředivými tendencemi. Revize unijního uspořádání se vzhledem k politice Williama Gladstonea stala politickým tématem již na konci 19. století. Poté následovalo dlouhé období, kdy se devoluční politika neobjevila v centru politického dění. Opravdového významu nabývá až na přelomu 60. a 70. let, v souvislosti s rostoucím nacionalismem. Otázka ústavního uspořádání země se od té doby stala nedílnou součástí veřejné diskuze až do prvního neúspěšného pokusu o změnu institucionálního uspořádání a nástupu konzervativní vlády v roce 1979.

Hlavním milníkem se stal vznik *New Labour*, která po vítězných volbách v roce 1997 provedla úspěšnou decentralizační politiku. Konkrétním řešením unijního problému se pro *New Labour* a jejího předsedy Tonyho Blaira stala devoluce. Konceptuálně lze devoluci označit jako přenesení specifických pravomocí z centra na nižší úroveň vzhledem k určité geografické realitě, při zachování suverenity centra.²

Cíl a struktura práce

Tato práce zkoumá hlavní aspekty vzniku devoluční politiky ve Velké Británii ve druhé polovině 90. let 20. století. Přirozeně, že jsem sledoval historický vývoj vztahů mezi britskými národy i z dlouhodobějšího hlediska, byť jsem se zaměřil především na druhou polovinu 20. století. Prostřednictvím analýzy společenského, ekonomického a politického života v Británii jsem se pokusil najít odpověď na otázku, proč se devoluce prosadila až v 90. letech a ne dříve a jaké byly hlavní faktory ovlivňující politický a společenský vývoj na cestě k devoluci.

Svůj přístup jsem založil na analýze jednání politických aktérů, vztahů mezi národy a okolnostmi ovlivňující soudobé řešení devolučního problému. Mimořádnou

¹ Irsko se stalo součástí Spojeného království Velké Británie a Irska v roce 1801. Roku 1922 došlo k rozdělení ostrova a vzniklo Spojené království Velké Británie a Severního Irska.

² BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 17.

pozornost jsem věnoval *New Labour* jakožto hlavnímu nositeli devoluční politiky. Při svém postupu jsem vycházel z práce uznávaného amerického vědce Johna Wellse Kingdona, jenž se díky své knize *Agendas, Alternatives and Public Policies* stal významným odborníkem na vznik konkrétních politických rozhodnutí a formování politiky obecně.

V první kapitole jsem v krátkosti rozebral Kingdonům teoretický rámec, který mi společně s analýzou historického vývoje pomohl dostatečně osvětlit specifika období 90. let, která zapříčinila úspěch devoluce. Další kapitoly jsou seřazeny podle časové osy tak, aby byl názorný historický vývoj tématu.

Ve druhé kapitole jsem se věnoval skutečnostem vedoucím ke vzniku samotného Spojeného království, až k „veřejnému“ odhalení národního problému novým typem masové politiky v první třetině 20. století. Zaměřil jsem se také na proces vytvoření britské národní identity v období dominance Britského impéria, tj. v 19. století, a během následného začínajícího úpadku v meziválečném období.

Ve třetí kapitole jsem se věnoval poválečným létům, a to především období vzrůstajícího nacionalismu 60. a 70. let, kdy cesta k devoluci vyvrcholila neúspěchem v roce 1979. Poukázal jsem přitom na hlavní důvody, které vedly ke skutečnému prohloubení problému britské politické unie, a následně na okolnosti, jež zapříčinily neúspěch devolučního projektu. Činil jsem tak zvláště s ohledem na fungování *Labour Party*, které se nepodařilo danou politiku realizovat.

Čtvrtá kapitola je analýzou historického vývoje za vlády konzervativců, tj. do roku 1997; toto období totiž nevytvořilo pouze hlavní předpoklady pro budoucí úspěch devoluce, ale i pro samotný vznik *New Labour* jako dominantního politického prvku na přelomu 20. a 21. století. Právě labouristům jako nositelům devoluční politiky jsem v této kapitole věnoval hlavní pozornost.

Pátá kapitola je analýzou samotného procesu devoluce, ustavení institucionálního rámce, jeho představení a praktického fungování. Pozornost jsem věnoval především specifickým doby, která ovlivnila *New Labour*, britskou společnost a celkově konečný úspěch devoluce. Právě poslední část této kapitoly společně se závěrem osvětluje úspěšná „devoluční 90. léta“.

Analýza specifík průběhu celého procesu devoluce až k jeho praktickému dovršení odráží odlišnosti a hlavní aspekty Skotského a Velšského případu. V určitých fázích jsem se proto zaměřil na jiné okolnosti, které jsou pro daný problém důležitější. S ohledem na důležitost je větší část práce věnována Skotsku. Naopak otázku Irska,

vzhledem ke komplikovanosti tématu, jsem záměrně ponechal stranou. Časově je práce zaměřena na první pokus o devoluci v 60. a 70. letech a poté na úspěšná 90. léta spjatá s nástupem *New Labour*.

Rozbor pramenů a literatury

Prameny, z nichž tato práce vychází, jsou primární i sekundární povahy. Primárními prameny institucionální povahy jsou zákony o Skotsku a Walesu (*Scotland Act, Government of Wales Act*). Primárními zdroji jsou i osobní výpovědi hlavních účastníků, sem lze zařadit memoáry Tonyho Blaira³ a jeho poradce Alaistera Campbella⁴. Tato literatura poskytla základní informace o fenoménu *New Labour*. Oba autoři popisují fungování *Labour party*, formulaci nových politik i celé *New Labour*. Podávají popis společenské a politické atmosféry od konce 80. let do roku 1998. Je zde dobře patrná společenská touha po změně, kterou autoři jako přímí účastníci dokázali rozeznat a popsat. Dalším primárním zdrojem je kniha Paula Richardse, jenž editoval rozhovory a veřejná prohlášení Tonyho Blaira,⁵ a podal tak komplexní pohled na konkrétní politiky strany.

Sekundární literatura je převážně anglické provenience; kombinuje historický a politologický přístup. Tématu devoluce se komplexně věnuje několik autorů. Vernon Bogdanor⁶ zkoumá historický vývoj devoluční otázky ve 20. století. Soustřeďuje se na období 70. let, kdy sleduje první pokus o devoluci, a na konečnou podobu institucionálního uspořádání po roce 1998, kdy analyzuje přijetí a implementaci hlavních zákonů; popisuje také konkrétní specifika pro Skotsko, Wales a Irsko, odlišuje tak podstatné prvky ve vzájemné komparaci.

Michael Keating ve své knize *Remaking the Union*⁷ analyzuje devoluční institucionální uspořádání, věnuje se i konceptu decentralizace a aplikuje ho na britský stát a společnost, a dochází tak k novým poznatkům a charakteristikám britského systému. Autor odmítá označení procesu za počátek federalizace, vyjadřuje se ve smyslu decentralizace, v konkrétním britském naplnění, a evoluce westminsterského modelu. Ve své druhé knize *The political economy of regionalism*⁸ se věnuje fenoménu

³ BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011.

⁴ CAMPBELL, A., *The Blair's years: extracts from the Alaister Campbell diaries*, Londýn 2007.

⁵ RICHARDS, P., *Tony Blair in his own Words*, Londýn 2004.

⁶ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999.

⁷ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998.

⁸ KEATING, M. - LOUGHIN, J., *The political economy of regionalism*, Londýn 1997.

regionalizace v druhé polovině 20. století v západní Evropě, ten pak aplikuje na historický vývoj britské společnosti a politických stran.

Práce Anthonyho Seldona⁹ byla zásadní pro pochopnutí fenoménu *New Labour*. Ve své komplexnosti autor mapuje celou britskou společnost, za vyzdvihnutí stojí analýza ekonomické a sociální situace v Británii v 90. letech. Obohacující je i rozbor konkrétních politik *Labour Party* a veřejného mínění, což názorně poukazuje na velmi důležité společenské změny. Seldonova kniha je významná tím, že podává celistvý pohled nejen na vládu *New Labour*, ale na celé období přelomu tisíciletí.

Russell Deacon je další autor, jenž se věnuje devoluci. Ve své knize *Devolution in Britain today*¹⁰ zkoumá celý vývoj devoluce, se zvýrazněním vzniku konečného uspořádání, zkoumá společenskou a politickou situaci ve Skotsku, Walesu i Anglii. Věnuje se také dalšímu rozvoji samostatných shromáždění a jejich vlivu na utváření národní politické identity.

Důležitým zdrojem, který stojí za zmínku, je kniha Michaela Williamse *Crisis and Consensus in British politics: from Bagehot to Blair*.¹¹ Tato kniha je analýzou politického a ekonomického vývoje britské společnosti. Autor pracuje s konceptem politického a společenského konsensu ovlivňujícím reálné fungování politiky a společnosti. Poukazuje na hlavní okolnosti relativního poklesu Británie od konce 19. století. Po roce 1945 se Williams zaměřil na vznik a fungování sociálního konsensu obou hlavních stran, až do jeho rozpadu s nástupem Thatcherové. Politika Tonyho Blaira je poté velmi trefně označena jako vznik nového „tržního“ konsensu v post-thatcherovské éře. Vývoj skotské společnosti podává práce I. G. C. Hutchisona,¹² autor se v ní věnuje ekonomickému a společenskému vývoji Skotska a jeho vlivu na politiku, hlavně SNP a *Labour Party*.

Období 60. a 70. let se věnuje kniha Tama Dalyella.¹³ Nejen že velmi podrobně mapuje společenský a ekonomický vývoj daného období, ale názorně ukazuje dopad tohoto vývoje na politiku, zvláště *Labour Party*. Autor se zde velmi ostře vyhraňuje proti zastáncům devoluce mezi labouristy, jako oportunistům reagujícím na růst SNP.

⁹ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007.

¹⁰ DEACON, R., *Devolution in Britain today*, Manchester 2006.

¹¹ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in british politics*, Londýn 2000.

¹² HUTCHISON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, Houndmills 2001.

¹³ DALYELL, T., *Devolution: the end of Britain*, Londýn 1977.

Závěrem zmíním knihu Davida Powella *Nationhood and identity: British state since 1800*.¹⁴ Powell podrobně poukazuje na vznik celobritské identity a její následný vývoj. Zmiňuje okolnosti postupného oslabování na úkor partikulárních identit hlavně skotské a velšské. Rozebírá dopady tohoto psychologického a společenského fenoménu na reálnou podobu společnosti. Význam má i rozvíjení konceptu koexistence více identit u jedince. Další odborná literatura doplňuje a rozvíjí téma devoluce v 70. až 90 letech a *New Labour* tak, aby bylo dosaženo co nejkomplexnějšího historického a společenskovedního základu práce.

Pracovní rámec

V naší moderní společnosti dochází ke stále větší institucionalizaci lidského života.¹⁵ To v politickém systému znamená zvětšování rozsahu legislativy a právního řádu. Můžeme si tudíž klást otázku, kdy a za jakých podmínek si žádá určitá oblast lidského života právní a formální vymezení, a jakou podobu má průběh, při němž je konečného řešení nakonec dosaženo.

Obecně přijímaným konceptem k dosažení politického rozhodnutí je proces čtyř hlavních kroků:

1. nastolení agendy (problému),
2. specifikace alternativ k řešení problému,
3. autoritativní volba politickou mocí z daného výběru
4. konečná implementace.

V této oblasti John W. Kingdon rozvíjí svůj koncept formování politiky¹⁶ a specifikuje hlavní aktéry a procesy, aby dospěl k zákonitostem ovlivňující úspěch nebo neúspěch daného pokusu o politizaci problému.

Jeho teorie je obecně nazývána teorií tří proudů. Prvním z nich je proud problémů. Jde o samotný počátek procesu. Skutečnost se stane problémem, stávající situace začíná být chápána jako nežádoucí a je potřeba ji změnit, to co do určité doby bylo přehlíženo, nebudíc pozornost, se stává problémem.¹⁷ Děje se tak procesem označení, indikátorem politického nebo nepolitického charakteru. Indikátor splňuje určité požadavky, předně sám investuje své zdroje a činnost na označení problému,

¹⁴ POWELL, D., *Nationhood and Identity: British state since 1800*, Londýn 2002.

¹⁵ OLSEN, J. P. - MARCH, J. G., *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*, New York 1989.

¹⁶ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003.

¹⁷ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 94.

nutně tudíž tímto krokem něco sleduje a chce docílit zisku. Indikátor navíc potřebuje společenský a hlavně odborný kredit, jenž mu zajistí pozornost nutnou k označení problému. Impulzem pro indikátor mohou být různé situace, například reakce na určitý incident, nebo naopak preventivní akce, která má zabránit možnému negativnímu scénáři. Eventuálně se jedná o nápodobu přijatou z jiného politického systému.¹⁸

Druhým proudem je proud politik (*policy*). Je to fáze, při které se problém dále specifikuje a jsou vytvářeny alternativní návody a řešení. Kingdon zde hovoří o tzv. politických komunitách, tj. o specialistech na určitou oblast politik a problémů.¹⁹ Jedná se o politické i nepolitické aktéry, jež jsou svým charakterem různě organizovaní, otevření a profesionalizovaní. Tito aktéři opět investují svůj čas a činnost k řešení určitého problému za účelem zisku. Nejedná se (stejně jako v případě indikátorů) pouze o zisk finanční, většinou jde o veřejně aktivní skupiny, jež se snaží získat společenský a politický kredit a vliv. Pomocí tohoto vlivu se pak snaží prosadit svou vizi řešení problému tak, aby odpovídala jejich přesvědčení.²⁰

Hledání konkrétního řešení poté podléhá určitým zákonitostem. Zprvce se jedná mezi koncepty přítomnými v širším společenském vědomí. Jsou tudíž jasné širší kontury, v nichž se o problému uvažuje. Tyto kontury jsou dané vědeckým a společenským paradigmatem.²¹ Dále sama specifická oblast obsahuje svůj vlastní teoretický popis a rámec, který poskytuje základní možnosti přístupu a řešení daného problému. Prostředí ve kterém politiky vznikají je přesto mnohem složitější. Kingdon hovoří o „prastaré polévce“ všech navrhovaných alternativ na všechny možné problémy, které dohromady tvoří komplexní systém, kde různé návrhy stykem s dalšími přístupy dostávají novou podobu. I varianta naprosto nového řešení tudíž projde konfrontací s historicky institucionální polévkou veškerých dosud představených návrhů.²²

Poslední je proud politický, odvislý od podoby obsazení vládních institucí konkrétní politickou reprezentací. Základním prvkem, je výsledek voleb jako hlavní předpoklad obsazení klíčových postů v politickém systému. Patří sem i druhý podstatný faktor - veřejné mínění.²³

¹⁸ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 108.

¹⁹ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 118.

²⁰ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 120.

²¹ KUHN, S., *Struktura vědeckých revolucí*, Praha 1997, str. 34.

²² KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 140.

²³ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 151.

Přijetí nové politiky podle Kingdona brání již ustavené instituce, které těží ze současného statu quo. Navíc je vždy potřeba zvážit náklady na vytvoření dané politiky. Musí proto dojít ke správnému načasování, které otevře tzv. okno příležitosti. V něm dojde k propojení všech tří proudů. Tyto proudy se částečně ovlivňují, svou podstatou jsou však oddělené. Najít ten pravý moment pro uskutečnění dané politiky proto může být velmi obtížný úkol, vyžadující významnou politickou osobnost.²⁴

Stěžejní motivy Kingdonova přístupu po aplikaci na materii britského historického vývoje znázorní specifika osvětlující skutečnost, proč devoluce uspěla až za vlády Tonyho Blaira a nikoli Jamese Callaghena. Můžeme sledovat různé aktéry, snažící se dosáhnout nové institucionální podoby britského státu. V případě britské devoluce je nejdůležitější proud politik, který umožnil realizaci devoluce v reálném kontextu 90. let a politický proud ve smyslu *New Labour*.

²⁴ KINGDON, J. W., *Agendas, Alternatives and Public Policies*, New York 2003, str. 199.

První kapitola

Ostrovní unie

Veškerá ústavní politika (tj. týkající se podoby státu) je velmi specifická, tvoří podobu společnosti, ve které žijeme. Britská devoluční politika tento problém navíc řeší na komplikované národní úrovni. Jedná se o téma velice citlivé, neboť národy a národní státy, i přes globální a integrační trendy posledních desetiletí, zůstaly základní jednotkou evropské společnosti.

Základ problému musíme hledat v samotných národech a vztazích mezi nimi. Tato kapitola popisuje vztahy tří národů, jež obývají jeden (hlavní) ostrov, až do vzniku společného britského státu. Ten se během 19. století stal domovem nového britského národa a největšího impéria na světě, jež dosáhlo svého zenitu na začátku 20. století.

1. Od kmenů po národy

Formování ostrovních národů a vztahy mezi nimi byly ve starověku a středověku velmi složité a odrážely skutečnost římské nadvlády, příchodu anglosaských, vikinských a keltských (z Irského ostrova) etnik.

Ve vrcholném středověku můžeme hovořit o dotvoření nezávislého skotského království. To bylo vedle anglického království jediný suverénní celek na ostrově. Krátká nezávislost Walesu (v druhé polovině 13. století) byla dobytvačnou politikou Eduarda I. ukončena.²⁵ Konečná integrace Walesu do anglického království byla dotvořena zákonem o unii z roku 1536. Poslední privilegia místních šlechticů byla zrušena, povolena byla pouze angličtina a anglické právo, „Wales se stal první provincií anglického impéria.“²⁶

Roku 1603 na anglický trůn nastoupil skotský král Jakub VI. Stuart. Jeho hlavním cílem bylo přetvořit „pouhou“ personální unii na společný stát. Jeho pokusy se však nesetkaly s pozitivní odezvou. V březnu roku 1607 se anglický i skotský parlament sešel ve Whitehallu. Výsledkem jednání bylo odmítnutí „sjednocení dvou království na rovnoprávných základech a rozpuštění jejich odlišných identit v jediné identitě britské“.²⁷ U anglických elit převážilo přesvědčení, že spojení s „chudými“

²⁵ DAVIES, N., *Ostrovny: Dějiny*, Praha 2003, str. 246.

²⁶ KEARNEY, H., *The British Islands: A History of four Nations*, Cambridge 1989, str. 97.

²⁷ GALLOWAY, B., *The Union of England and Scotland 1603-1608*, Edinburgh 1986, str. 121.

Skoty jim přinese pouze ekonomické a sociální problémy, naopak Skotové se nechtěli vzdát své těžce vybojované nezávislosti.

2. Unie a přechod do moderní doby

Koncem 17. století byla stále přítomná animozita mezi oběma národy, zapříčiněná mimo jiné neúspěšným pokusem Skotů o založení vlastní kolonie. Roku 1695 byla založena Skotská banka (*Bank of Scotland*), ta měla být hlavním investorem kolonie Nové Kaledonie v jihoamerickém Dariénu (dnešní Panama). Celý podnik ztroskotal a za hlavní viníky byli označeni Angličané. Skotské elity si ale uvědomily, že ekonomický rozvoj Skotska vně svazku s Anglií není dlouhodobě možný. Racionální kalkul převážil nad jakýmkoli sentimenty. Myšlenka společného trhu s vyspělým anglickým hospodářstvím se pro skotské elity stala prvořadou. O přijetí unie se rozhodlo pouze mezi nejvyššími kruhy, nejednalo se o žádný širší společenský proces.²⁸

Dne 6. března 1707 byl schválen oběma parlamenty zákon o unii - vzniklo Spojené království Velké Británie. To mělo svůj nový parlament, vládu, vlajku a panovníka. Skotsko si ale uchovalo mnohé prvky politické institucionální suverenity. Zákon o unii garantoval nezávislost skotské presbyteriánské církve, vlastní lokální samosprávu, právní a vzdělávací systém. Za zrušení svého parlamentu získali Skoti 45 poslanceckých křesel a 16 zástupců ve sněmovně lordů ve společném Westminsterském parlamentu.

Institucionální britská unie byla vytvořena. Objevil se však mnohem složitější úkol, a sice vytvoření nového společného britského národa. Během 18. a 19. století se utvářel nový britský národ až do své vrcholné podoby na začátku 20. století. Základními prvky podle Lindy Colleyové byly reformní náboženství, ústavní liberalismus, imperialismus a monarchie.²⁹

Náboženský nonkonformismus vedoucí k individualitě jak v duchovním, tak ekonomickém smyslu se stal základem myšlení Britů. Z toho vychází i specifičnost politického systému Velké Británie. Ústavní a legální zajištění svobody jednotlivce se stalo hlavním prvkem britské společnosti. V porovnání s Evropou v 19. století budila úspěšnost britského politického systému obdiv.

²⁸ „Stalo se tak proti mysli třem čtvrtinám království.“ CLERK, J., *Observations on the present circumstances in Scotland*, 1730.

²⁹ COLLEY, L., *Britons : Forging the Nation 1707-1837*, Londýn 1992, str. 61.

Třetím důležitým prvkem britské identity byl imperialismus. Do meziválečných let vytvořila Británie největší impérium na světě. Tento ekonomický, sociální a politický podnik se stal největším úspěchem Britů. Impérium po ekonomické stránce zajišťovalo Británii postavení první hospodářské velmoci, stala se největším výrobcem i zprostředkovatelem zboží na světě.³⁰ Na udržení impéria se podílely hlavní pilíře nového britského státu a společnosti, byly to armáda, námořnictvo a koloniální (v širším smyslu úřednická) správa. Tyto organizace se staly pýchou celého národa. Sloužily jako nenahraditelný sociální ventil; mladí, talentovaní a ambiciózní muži se podle svých zdatností stali příslušníky těchto složek, což jim umožnilo využít svůj potenciál a stát se součástí největšího podniku doby.³¹

V této fázi můžeme sledovat dotvoření britské identity. Britové se cítili být předurčení Bohem k tomu, aby rozšířili svůj ekonomický, politický a společenský systém do celého světa.³² V jejich očích se jednalo o rozšiřování vyspělé, svobodné kultury, která měla pomoci méně šťastným národům osvobodit se z pout poroby a chudoby. Důležité bylo, že se koloniální politiky účastnily všechny národy unie. Drtivá většina Skotů, Velšanů a Angličanů přijala britský imperialismus za svůj.³³

Koncem 19. století se začaly projevovat dva hlavní procesy, které ovlivnily britskou unii. Prvním byl začínající ekonomický a politicko-vojenský úpadek Británie. Britské impérium si již jen stěží udržovalo pozici nejsilnější ekonomiky, nové výrobní kapacity Spojených států amerických a Německa začaly převyšovat britské možnosti.³⁴ S tím souviselo i ohrožení Británie jako první námořní mocnosti. Ostrovní stát si sice tento primát udržel až do konce první světové války, realitu nepřátelského ohrožení si ale musel připustit.

Druhý proces souvisel se vznikem masové politiky v Evropě ve druhé polovině 19. století. Širší masy obyvatelstva se začaly politicky uvědomovat a aktivizovat. Pro Británii bylo nejdůležitější sociální a ekonomické vyústění. Británie se jako přední průmyslová velmoc musela vypořádat se sociálními důsledky vývoje své ekonomiky. Špatné sociální podmínky dělnických vrstev vedly k politizaci této otázky a politická reprezentace se s tím musela vypořádat. Nejvážnější situace byla právě ve Skotsku a ve

³⁰ AUGHEY, A., *Nationalism, devolution and the challenge to the United Kingdom state*, Londýn 2001, str. 65.

³¹ POWELL, D., *Nationhood and Identity- The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 69.

³² POWELL, D., *Nationhood and Identity -The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 74.

³³ DAVIES, N., *Ostrovny: Dějiny*, Praha 2003, str. 641.

³⁴ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 29.

Walesu, protože byly monoliticky zaměřeny na těžký průmysl,³⁵ ten vyvolával největší sociální tlaky. K ekonomicko-sociálnímu rozdělení, jež bylo dominantní štěpící linií, se začal přidávat národní rozměr.

Oproti „irské otázce“ se jednalo o marginální problém, irské hnutí za nezávislost se však stalo dalším katalyzátorem národního uvědomování.³⁶ Irský problém se poprvé změnou ústavního uspořádání snažil vyřešit liberální ministerský předseda William Ewart Gladstone. Ten v roce 1879 během své midlothianské kampaně³⁷ hovořil o tzv. politice *Home Rule All-round* ve smyslu vytvoření zastupitelských orgánů, které by měly některé přenesené schopnosti.³⁸ Došlo tak k prvnímu opravdovému zpolitizování unijního problému.

Gladstoneovo řešení pomocí *Home Rule* se stalo základem pro budoucí přístupy k řešení unijního problému. Motivace Liberální strany vycházela z volebních výsledků ve Skotsku a Walesu. Ve Walesu se liberálové stali hlavní politickou silou, zejména díky svému spojení se středními a menšími zemědělci a výrobci; tvořili tak opozici proti toryovským (velko)vlastníkům půdy. Obdobnou pozici měli liberálové i ve Skotsku. Toto postavení si liberálové udrželi hlavně ve Walesu až do začátku 20. let.³⁹ Liberálové se stali (stejně jako labouristé o století později) stranou dominující ve Skotsku i Walesu. Decentralizační politikou se strana snažila pojistit si volební podporu s přesvědčením, že v případném novém orgánu by měli jasnou převahu oproti Konzervativní straně.

Atmosféra konce pro Británii tolik úspěšného 19. století ale nedávala šanci většímu rozvolnění unie. Po neúspěchu politiky *Home Rule* bylo dosaženo alespoň partikulárního cíle skotských požadavků - administrativní devoluce. Roku 1885 vzniklo ministerstvo pro Skotsko (*Scottish Office*) v čele s ministrem pro Skotsko, respektive ministr pro skotské záležitosti (*Secretary for Scotland*), který se stal členem vlády a zástupcem *Scottish Interests* ve vládě.⁴⁰ Wales naopak v 80. a 90. letech 19. století prožíval období kulturního sebeuvědomování. Vznikla organizace *Cymru Fydd*-Velšská budoucnost, která se snažila rozšířit velšskou občanskou kulturu do většinové

³⁵ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 21.

³⁶ POWELL, D., *Nationhood and Identity-The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 47.

³⁷ MATTHEW, H. C. G., Gladstone 1875-1898, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 28, č. 2 (1996), str. 343.

³⁸ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 67.

³⁹ MCALLISTER, L., *Plaid Cymru -The Emergence of political party*, Edinburgh 2001, str. 34.

⁴⁰ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 55.

společnosti. Roku 1893 vznikla Velšská univerzita, později pak i velšské Národní muzeum a Národní knihovna, jednalo se tak o kulturní instituce nezávislého národa. Vznikající masová demokracie na přelomu století umožnila vytvoření skotské a velšské občanské veřejnosti. Nedošlo však k výraznějšímu rozpracování devoluce a jeho prosazení na takové úrovni, aby uspěla ve veřejné debatě.

První světová válka přinesla oslabení devolučních tlaků. Pocit sounáležitosti jednoho britského národa se posílil. Odchod mnoha mužů v produktivním věku znamenal dostatek práce, a poptávka po zbraních opět oživila skotský průmysl.⁴¹ V roce 1918 získala Konzervativní-unionistická strana 54 skotských mandátů, oproti 8 mandátům liberálů a 6 labouristů.⁴² Napjatá situace v Irsku navíc odsunula problém skotské devoluce do pozadí. Pokus prvního labouristického menšinového kabinetu v roce 1924⁴³ s navrhovanou skotskou devolucí také neuspěl. Praktický význam pro Skotsko nakonec mělo prohloubení administrativní devoluce v roce 1926 skrze posílení pravomocí *Scottish Office* a nového *Secretary of State for Scotland*, jenž disponoval rozšířenými pravomocemi například v otázkách školství, bližšího vztahu k ministru financí atd.⁴⁴

Neochota politických stran zabývat se devolucí pro Wales zapříčinila vznik *Plaid Cymru*. Prvotně spíše kulturní hnutí se pod vedením nového předsedy Saunderse Lewise⁴⁵ začalo rychle politizovat. Celý proces poukázal na nedostatečnou politizaci velšského problému, hlavně v porovnání se Skotskem. Nová Velšská strana se stala do budoucna zárukou, že Velšané dostanou právo na plnohodnotný národní život.⁴⁶

Krátké období poválečného ekonomického zlepšení definitivně skončilo v souvislosti s velkou hospodářskou krizí z roku 1929, následoval ekonomický a sociální pokles. Ten vedl labouristy ke změně své unijní politiky, v roce 1932 opustili svou snahu o devoluci. Zaměřili se na ekonomické a sociální problémy, které měly být vyřešeny centrálně řízenou politikou státu.

Sociální a ekonomické problémy na druhé straně prohloubily národní (národnostní) otázku. Ve Skotsku i Walesu vznikaly nové zájmové skupiny, které se dožadovaly změny unijního nastavení, neboť to byla pro ně možnost jak překonat

⁴¹ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 68.

⁴² HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 28.

⁴³ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 71.

⁴⁴ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 37.

⁴⁵ MCALLISTER, L., *Plaid Cymru-The Emergence of political party*, Edinburgh 2001, str. 41.

⁴⁶ MCALLISTER, L., *Plaid Cymru-The Emergence of political party*, Edinburgh 2001, str. 57.

hospodářskou krizi. Ve Skotsku se roku 1934 spojily hlavní občanské a politické organizace (Asociace pro Skotský Home Rule, Skotská strana, Národní strana Skotska) do nové Skotské národní strany (*Scottish National Party*; SNP), jež se stala hlavní nacionální skotskou stranou.⁴⁷ Stěžejními politickými tématy ve 30. letech byly ekonomika, sociální situace a mezinárodní politika. Obě hlavní nacionalistické strany - P. C. i SNP - neměly dostatečně propracovaný politický program, aby svým voličům mohly něco nabídnout, dominantní politická debata se proto vedla mezi labouristy a konzervativci.⁴⁸

Konec 19. století byl počátkem nového druhu politického řízení společnosti, vznikla masová občanská společnost a jí odpovědná politická reprezentace závislá na volební podpoře. Toto období se stalo začátkem politizace unijního problému. Hlavními iniciátory byly zájmové skupiny reagující na sociální a ekonomické podmínky ve Skotsku a Walesu. Sociální a ekonomické štěpení se stalo hlavním prvkem celobritské politiky. Tato skutečnost s relativním mocenským poklesem Británie (námořní situace po Washingtonské smlouvě 1922⁴⁹ a další) měla za následek otřesení důvěry ve společný stát jako nejlepšího garanta sociálního a ekonomického růstu.⁵⁰ Po roce 1932, kdy devoluční politiku opustili procentralizační labouristé, na britské politické scéně nebyl žádný významný aktér, který by měl možnost devoluci důkladně politizovat, předložit k veřejné rozpravě své návrhy a pak je politickou silou prosadit.

⁴⁷ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 29.

⁴⁸ MCALLISTER, L., *Plaid Cymru-The Emergence of political party*, Edinburgh 2001, str. 69.

LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 43.

⁴⁹ FANNING, R. W., *Peace and disarmament: naval rivalry & arms control, 1922-1933*, University prs sof Kentucky 1995, str. 17.

⁵⁰ DAVIES, N., *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003, str. 634.

Druhá kapitola

Cesta k prvnímu neúspěšnému pokusu o devoluci

V této kapitole se zabývám historickým vývojem po roce 1945, konkrétně řečeno vytvořením ekonomického a sociálního konsensu na jedné straně a rozpadem impéria a vážným oslabení britské identity a společnosti na straně druhé. Následně přecházím do období postupného rozpadu tohoto konsensu a začátku ekonomické recese v polovině 60. let. Ve stejné době došlo k znovuotevření unijního problému na politické sféře, hlavně vlivem vzrůstající podpory nacionalistických stran. Tento vývoj nakonec přinutil labouristy k prvnímu vážnému pokusu o prosazení devoluční politiky na konci 70. let. Zde je potřeba poukázat na politickou situaci konce 70. let, kdy *Labour Party* neměla dostatečnou sílu k prosazení svého návrhu.

1. Od poválečného konsensu k nástupu nacionalismu

Velká Británie byla za druhé světové války hlavním protivníkem nacistického Německa a musela se vypořádat s vážnými materiálními ztrátami. Společný odpor proti nacistům, posílený sdílením válečných útrap, kdy se každý člen společnosti podílel na společném boji, sjednotil celou společnost.⁵¹ Nové pospolité sociální povědomí se následně stalo průvodním jevem britské společnosti v poválečné době. Za počátek procesu je považováno vydání Beveridgeovy zprávy v roce 1942, jež navrhovala společnou podporu obyvatel a státu v otázkách chudoby, nezaměstnanosti, zdravotnictví, vzdělání a ubytování.⁵²

V roce 1945 vyhrála volby *Labour Party* Clementa Attleeho.⁵³ Svůj program postavila na poválečné obnově a dosažení rovnější a spravenější společnosti.⁵⁴ Hlavním prostředkem byl keynesiánský model centrálně řízené ekonomiky včetně znárodnění

⁵¹ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 76.

⁵² KOVÁŘ, M. - SOUKUP, J. - TUMIS, S., *Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století. Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie*, „Dvacáté století: Ročenka Seminář nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2006, str. 234.

⁵³ KOVÁŘ, M. - SOUKUP, J. - TUMIS, S., *Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století. Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie*, „Dvacáté století: Ročenka Seminář nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2006, str. 246.

⁵⁴ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 38.

hlavních složek hospodářství.⁵⁵ Řízením ekonomiky se snažila vláda dosáhnout nízké nezaměstnanosti a podpory společensky důležitých odvětví ekonomiky. Klíčovým nástrojem pro řízení ekonomiky se stala fiskální politika. Druhým pilířem nové vlády byla sociální politika. Roku 1948 vznikla společná, státem hrazená zdravotní péče, tzv. *National Health Service* (NHS)⁵⁶, a vznikl i celý nový balík redistributivních sociálních politik na podporu různých skupin obyvatel.

Situace se v zásadě nezměnila ani po roce 1951, kdy volby vyhráli konzervativci.⁵⁷ Obě hlavní strany se ztotožnily s ekonomicko-sociálním konsensem, ten byl výsledkem mínění většinové společnosti.⁵⁸ Na poválečné obnově se podílel hlavně těžký průmysl, jenž tvořil podstatnou část skotského i velšského hospodářství. Zlepšující se ekonomické a sociální podmínky zcela otupily vážnější pokusy o novou politizaci problému postavení Skotska a Walesu v unii. V roce 1955 vyhráli konzervativci další volby a dosáhli i svého největšího úspěchu, když se s 36 mandáty stali nejsilnější stranou ve Skotsku.⁵⁹ Většinový názor na zachování unie byl tímto potvrzen.

Britská imperiální moc se však současně s tím začínala rozpadat. Osamostatnění Indie nastartovalo proces, který vyvrcholil na začátku 60. let rozpadem britského koloniálního panství v Africe.⁶⁰ Celkové velmocenské postavení Velké Británie se stalo minulostí. Dřívější pýcha - námořnictvo a ozbrojené složky - se nemohly rovnat se svými americkými a sovětskými protějšky. Pocit úpadku britská společnost naplno pocítila v souvislosti se Suezskou krizí v roce 1956.⁶¹

Na přelomu 50. a 60. let začala ekonomika stagnovat. Zvyšující se světová konkurence a zastaralost britské, centrálně řízené ekonomiky měly dopad hlavně na skotskou a velšskou ekonomiku a společnost.⁶² Úzká průmyslová základna Skotska a

⁵⁵ Roku 1946 byla znárodněna Anglická banka a většina uhelného průmyslu. Následujícího roku byl znárodněn energetický průmysl a v roce 1951 ocelářský. FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 40.

⁵⁶ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 44.

⁵⁷ KOVÁŘ, M. - SOUKUP, J. - TUMIS, S., *Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století. Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie*, „Dvacáté století: Ročenka Seminář nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2006, str. 262.

⁵⁸ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 86.

⁵⁹ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 64.

⁶⁰ FODERADO, S., *Independent Africa*, Toronto 1976, str. 53.

⁶¹ POWELL, D., *Nationhood and Identity-The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 104.

⁶² WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 134.

Walesu se orientovala na těžký průmysl. Doposud se tato odvětví úspěšně podílela na poválečné obnově, s poklesem konkurenceschopnosti (například oproti členům ESUO) naopak jako první sektor pocítila dopad krize. V širokých vrstvách společnosti se následně rozmohla nezaměstnanost, ta byla ve Skotsku až o 50 % vyšší než v Anglii.⁶³

2. Politizace unijního problému v éře nacionalismu

Rozpad impéria, nové společenské proudy 60. let, postupující amerikanizace atd. byly hlavními důvody oslabování společné tradiční britské identity.⁶⁴ Sociální a ekonomické problémy postihly hlavně Skotsko a Wales. Státní sociální politika sice pomáhala zmírňovat dopady hospodářského poklesu, přesto byly široké vrstvy pracujících nespokojené s vládní politikou. Ani centrální modernizace hospodářství nové labouristické vlády premiéra Harolda Wilsona⁶⁵ se neseťkala s úspěchem. Začal se šířit pocit nekompetentnosti hlavní politické reprezentace a úpadku polických zástupců.⁶⁶

Vývoj v 60. letech vedl skotské a velšské voliče k hledání politických alternativ. To způsobilo nárůst podpory nacionálních stran a politizaci národní a unijní otázky. Prvním signálem se stalo vítězství *Plaid Cymru* v doplňovacích volbách v Carmarthenu v roce 1966.⁶⁷ Za opravdový zlomový bod se považuje vítězství kandidátky SNP Winnifred Ewingové v doplňovacích volbách v Hamiltonu 1967. Důležité bylo, že Hamilton byl doposud tradiční baštou labouristů.⁶⁸

Důležitým procesem byla zvyšující se profesionalizace nacionálních stran. Pod vedením Arthura Donaldsona⁶⁹ SNP organizačně vospěla. Došlo ke zkvalitnění programu strany, o jeho ekonomickou a sociální část se zasloužil zejména předseda ekonomického výboru SNP Billy Wolfe.⁷⁰ Ve volbách v letech 1964 a 1966 sice strana žádný mandát nezískala, přesto pokaždé zdvojnásobila počet obdržených hlasů. Podobný proces probíhal i v *Plaid Cymru* pod dlouholetým předsedou Gwynforem Evansem (v čele strany 1945-1981).⁷¹ Obě strany se staly plnohodnotnými politickými

⁶³ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 97.

⁶⁴ STAPLETON, K. - WILSON, J., *Devolution and Identity*, Aldershot, 2006, str. 124.

⁶⁵ FARR, M., *Wilson (James) Harold, 1st Baron Wilson 1916-1995, Reader's Guide to British History*, Londýn 2003, str. 18.

⁶⁶ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 104.

⁶⁷ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 151.

⁶⁸ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 104.

⁶⁹ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 74.

⁷⁰ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 79.

⁷¹ MCALLISTER, L., *Plaid Cymru-The Emergence of political party*, Edinburgh 2001, str. 97.

aktéry. Svoji profesionalizací a kontakty s mnoha zájmovými subjekty posílili svou kompetentnost v oblastech moderní politiky. Od této doby se staly viditelnými politizátory devoluční problematiky.

3. Reakce hlavních vládních stran

Přestože volební úspěchy P. C. a SNP ohrožovaly hlavně postavení *Labour Party*, byli to konzervativci, kteří jako první odpověděli na nové výzvy. Roku 1968 se předseda strany Edward Heath⁷² na konferenci strany vyjádřil v tzv. Perthské deklaraci ve prospěch vzniku samostatného skotského shromáždění.⁷³ Ne všichni členové unijní strany byli pro tento druh řešení. Heath proto nechal vytvořit ústavní výbor, v jehož čele stanul sir Alec Douglas-Home,⁷⁴ který rozpracoval myšlenku samostatného skotského parlamentu. Roku 1970 výbor publikoval zprávu, ve které se vyjádřil pro vznik skotského shromáždění, devoluční politika se poté dostala do oficiálního předvolebního programu strany v roce 1970.⁷⁵

Většinové stanovisko vůči devoluci bylo mezi labouristy negativní. Iniciativa předsedy Wilsona se tuto skutečnost snažila změnit. V roce 1969 vznikla Královská komise o ústavě (*Royal Commission on Constitution*).⁷⁶ Labouristé se primárně snažili vzít vítr z plachet SNP. Ve volbách 1970 přesto SNP získala svůj první mandát v celobritských volbách. *Plaid Cymru* získala 11 % všech velšských hlasů, nepodařilo se jí ale získat jediný mandát.⁷⁷

Volby nakonec vyhrála Konzervativní strana.⁷⁸ Ta nedodržela svůj předvolební závazek na vytvoření skotského shromáždění. Svou pozornost vláda zaměřila na zlepšení neustávající špatné ekonomické situace. V nové Heathově ekonomické politice lze sledovat rozpad poválečného konsensu a snahu o návrat k tradičnější pravicové - liberální politice.⁷⁹ To vedlo ke konfliktu s hlavními odborovými organizacemi v zemi. Snaha o omezení státní podpory průmyslu a sociální politiky se nesešla se souhlasem

⁷² CAMPBELL, J., *Edward Heath: A Biography*, Londýn 1993, str. 24.

⁷³ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 89.

⁷⁴ YOUNG, K., *Sir Alec Douglas-Home*, Londýn 1970, str. 26.

⁷⁵ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 76.

⁷⁶ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 91.

⁷⁷ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 161.

⁷⁸ British Governments and Elections since 1945, <http://www.politicsresources.net/area/uk/uktable.html>, 14. 4. 2013.

⁷⁹ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 164.

a kabinet musel od její realizace pod tlakem odborů ustoupit. Odborové organizace byly nejsilnější v západní Evropě, jimi organizované stávky se staly hlavními nástroji nátlaku po celá 70. léta.⁸⁰ Celková ekonomická a společenská krize byla posílena ropným šokem 1973, kdy muslimské státy v oblasti Perského zálivu reagovaly na vývoj Jomkipurské války embargem.

V této souvislosti došlo k důležitému objevu ve vodách Severního moře. Na počátku 70. let byly nalezeny velké zdroje ropy a zemního plynu pod mořským dnem. Na tuto situaci reagovala celá skotská politická veřejnost. Pokud by se většina ropy stala čistě skotským zdrojem, změnila by ekonomickou situaci celé unie. Podle veřejné zprávy publikované SNP, by se průměr HDP na hlavu Skota zvýšil z 90 % celobritského průměru na 123 % a nezaměstnanost by klesla na 2 %.⁸¹ Nová vidina příjmů a pracovních možností, souvisejících s těžbou a zpracováním ropy, vedla k zintenzivnění prodevoluční politiky. SNP přišla s kampaní „*It's Scotland's Oil*“, ta měla v období hospodářské krize značný úspěch a podpora devoluce a SNP byla značná.⁸²

V této době vyšla i zpráva zmíněné Královské komise o ústavě, která je známá pod jménem svého předsedy-Kilbrandonova komise.⁸³ Většina členů se vyjádřila ve prospěch samostatných shromáždění pro Skotsko i Wales.⁸⁴ Ta měla být volena poměrným volebním systémem (*Single Transforable Vote*) a měla převzít funkce ministerstev pro Skotsko i Wales. Konzervativci i labouristé ale nejednoznačné vyjádření komise ignorovali a do voleb v následujícím roce šli bez jakýchkoliv závazků vůči devoluci.

Volby v únoru 1974 vyhráli labouristé, mohli však postavit pouze menšinovou vládu.⁸⁵ Úspěchu naopak dosáhli nacionální strany, SNP získala 22 % všech skotských hlasů a sedm křesel ve Westminsteru,⁸⁶ *Plaid Cymru* získala dva poslanecké mandáty. Úspěch nacionalistů donutil vedení *Labour Party* přehodnotit svůj postoj k devoluci.

⁸⁰ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 187.

⁸¹ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 109.

⁸² DEACON, R., *Devolution in the United Kingdom*, Edinburgh 2007, str. 194.

⁸³ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 157.

⁸⁴ Z 11 členů se ve prospěch legislativní devoluce pro Skotsko vyslovilo 8, legislativní ve Walesu 6. DEACON, R., *Devolution in Britain today*, Manchester 2006, str. 142.

⁸⁵ British Governments and Elections since 1945, <http://www.politicsresources.net/area/uk/uktable.html>, 14. 4. 2013.

⁸⁶ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 98.

Hlavně skotští labouristé se doposud stavěli k devoluci velmi negativně. Nárůst preferencí nacionalistických stran vysvětlovali nespokojeností s ekonomickou a sociální politikou hlavních stran a popírali skutečnost, že by si větší část obyvatelstva přála rozpad unie.⁸⁷ Kritizovali devoluční politiku jako pouhou reakci na úspěch SNP a P. C. a tudíž obětování unie a řešení důležitějších ekonomických problémů na úkor volebního zisku.⁸⁸

Nakonec se odpůrci podvolili tlaku londýnského vedení a podpořili změnu politiky strany. Necelý měsíc před říjnovými volbami strana vydala bílou knihu „Demokracie a devoluce: návrhy pro Skotsko a Wales“ (*Democracy and Devolution: Proposals for Scotland and Wales*). Strana se v něm zavázala k vytvoření samostatných shromáždění pro Skotsko i Wales. Skotské shromáždění mělo mít legislativní i exekutivní pravomoci, velšské shromáždění naopak mělo mít pouze exekutivní. Shromáždění měla být volena většinovým systémem (FPTP) a financována blokovým grantem. Ministerstva pro Skotsko i Wales měla být zachována, stejně jako počet zástupců ve Westminsteru.⁸⁹

Vítězství *Labour Party* v říjnu 1974 poprvé přivedlo otázku devoluce do centra parlamentní diskuze. Na niž reagovaly všechny strany a snažily se zapojit do procesu formování politiky. Labouristé měli v úmyslu prosadit svůj návrh sami, což se ukázalo jako nereálné. Debata o možné podobě rozdělila labouristy a rozvrátila fungování vládní strany v řešení tohoto tématu.⁹⁰ Hlavní diskuze se vedla o budoucích pravomocích (hlavně ekonomických) shromáždění, o volebním systému a financování. To, že *Labour Party* nevedla aktivní debatu s ostatními stranami, vedlo k tomu, že se proti postavili nejen konzervativci, ale i někteří jinak prodevoluční liberálové a nacionalisté.⁹¹

Při daném rozpoložení sil a preferencí se vládě nepodařilo nedostatečně rozpracovaný návrh zákona o Skotsku a Walesu prosadit. V únoru 1977 byl při třetím čtení návrh zamítnut většinou 29 hlasů, v situaci kdy 22 labouristů bylo proti a 23 se zdrželo hlasování.⁹² Samotní labouristé schválili nutnost přijetí zákona referendem.⁹³

⁸⁷ DALYELL, T., *Devolution-the End of Britain*, Londýn 1977, str. 48.

⁸⁸ DALYELL, T., *Devolution-the End of Britain*, Londýn 1977, str. 127.

⁸⁹ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 167.

⁹⁰ Několik poslanců se dokonce pod vedením Jima Sillarse od strany odtrhlo a vytvořilo novou Skotskou Labour Party. KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 79.

⁹¹ Volební kampaně: „*On the Independence*.“ 1975 a „*Independence Nothing Less*“ 1977. LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 104.

⁹² BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 147.

⁹³ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 149.

Tuto taktiku sledovali hlavně protidevoluční labouristé, ti tak mohli podpořit vládní návrhy nových zákonů, což bylo nezbytné k dosažení vládní stability, a zároveň se v následném referendu mohli postavit na stranu odpůrců devoluce.⁹⁴

Parlamentní diskuze v tomto období dala vzniknout dalším problémům a skutečnostem, které ovlivnily nejen referendum v roce 1979, ale i další vývoj devoluční problematiky. Největší význam pro nadcházející referendum mělo přijetí tzv. Cunninghamova dodatku. Jeho náplní bylo, že s předloženým návrhem zákona muselo souhlasit 40 % všech skotských voličů, dodatek byl v lednu 1978 přijat většinou 14 hlasů.⁹⁵

Ve stejném roce navíc vznikl hlavní systém financování devolučního uspořádání, který je s menšími úpravami platný až do dnešní doby. Vznikla tzv. Barnettova formule, pojmenována po tehdejším hlavním sekretáři ministerstva financí.⁹⁶ Jedná se o způsob rozdělování peněz ze společného, celounijního rozpočtu na veřejné výdaje. Systém je založen na poměru změny výdajů na veřejné služby v Anglii, základní hodnotou je částka určená pro minulý rok. Pokud dochází ke změně této částky, tak dochází úměrně ke změně této částky pro Skotsko a Wales. Procentuální úměra je vztažena k velikosti populace a teritoria. S Barnettovou formulí vznikl i poměr obyvatelstva 85 pro Anglii, 10 pro Skotsko a 5 pro Wales. Pokud se tedy zvýší veřejné výdaje na nějaké služby v Anglii o X , tak ve Skotsku se zvýší o $X+10 \%X$ a ve Walesu o $X+5 \%X$. Veškeré prostředky jsou následně poskytovány ve formě blokového grantu, kdy o konkrétním rozdělení rozhoduje cílový orgán.⁹⁷

Na další významný problém formujícího devolučního uspořádání upozornila tzv. *West Lothian Question*. Jejím autorem byl Tam Dalyell, labouristický poslanec za skotský West Lothian a přední odpůrce devolučního uspořádání.⁹⁸ Otázka popisovala nerovnost nastavení, v němž skotští a velšští zástupci mohou ve Westminsteru rozhodovat o určitých záležitostech ovlivňující občany v Anglii. Naopak angličtí zástupci nemohou ve stejných záležitostech rozhodovat o dopadu na skotské a velšské obyvatelstvo, vzhledem k pravomocím devalvovaného shromáždění.⁹⁹ Roku 2005 došlo

⁹⁴ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 81.

⁹⁵ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 157.

⁹⁶ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 159.

⁹⁷ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 174.

⁹⁸ DALYELL, T., *Devolution-the End of Britain*, Londýn 1977.

⁹⁹ DEACON, R., *Devolution in the United Kingdom*, Edinburgh 2007, str. 112.

k částečnému vyřešení otázky snížením počtu skotských *MP*'s o 13, přesto zůstává tato otázka v britské veřejnosti stále živá.

Nakonec vznikla konečná podoba zákona o Skotsku, přijatá v létě 1978. Výsledkem vyjednávání a kompromisů byl návrh na vznik skotského shromáždění o počtu 140-150 členů, volených většinovým systémem. Shromáždění mělo mít legislativní a exekutivní pravomoci v přesně stanovených oblastech: sociální politika, životní prostředí, zdravotnictví, bydlení, doprava a vzdělání. Naopak shromáždění nemělo žádné pravomoci v hospodářských otázkách ani ve vztahu k EU.¹⁰⁰ Velšské shromáždění nemělo mít žádné legislativní pravomoci, jednalo se o vznik přímo voleného, exekutivního a administrativního orgánu, nadřízenému ministerstvu pro Wales.¹⁰¹

Samému referendu předcházely politické kampaně. Zástupci rozdělené *Labour Party* se podíleli na kampani jak za podporu, tak naopak za odmítnutí navrhovaného zákona. Kampaně na podporu skotské devoluce spustili i liberálové a členové SNP, strany ale nebyly ochotny spolupracovat za dosažení lepšího výsledku.¹⁰² Na druhé straně probíhala kampaň za odmítnutí zákona vedena konzervativci a labouristy sdruženými okolo Tama Dalyella a Neila Kinnocka, ti poukazovali například na rostoucí byrokratizaci související s vytvořením nové vládní úrovně. To mělo vliv na rozhodování soukromých podnikatelských subjektů a zástupců místní samosprávy (*local authorities*), kteří se novou úrovní zdáli být ohrožováni.¹⁰³

Referendum proběhlo 1. března 1979. Voliči byli tázáni, zda souhlasí s konkrétním přijetím zákona o Skotsku nebo Walesu. Ve Skotsku se ve prospěch zákona vyslovilo 51 % voličů, reprezentující pouhých 32 % celého skotského elektorátu, Cunninghův 40% dodatek se v této situaci stal pro devoluční snahu doslova smrtící. Ve Walesu se pro vyslovilo pouze 20,2 % při volební účasti 58,9 %.¹⁰⁴

4. Proč devoluce v 70. letech neuspěla?

Poválečné období, do roku 1979, bylo zásadní z důvodu první opravdové politizace devoluční problematiky. Předchozí decentralizační tendence měly zcela jiný

¹⁰⁰ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 83.

¹⁰¹ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 117.

¹⁰² BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 178.

¹⁰³ DEACON, R., *Devolution in the United Kingdom*, Edinburgh 2007, str. 131.

¹⁰⁴ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 181.

charakter než moderní tvorba politického rozhodnutí. Hlavním impulsem byl nárůst volební podpory nacionalistických stran. Jednalo se převážně o reakci na prohlubující se ekonomickou, sociální a politickou krizi počátku 60. let. Přesto svou podporu nacionalistické strany využily k další podpoře devoluce. Po roce 1967 a vítězství SNP v Hamiltonu musely reagovat obě hlavní strany.

Začaly sestavovat nejrůznější politické komunity, které se zabývaly podrobnými návrhy a rozpracováním devoluce, jedná se hlavně o Kilbrandonovu komisi a ústavní výbor Douglase-Homea. V roce 1974 byla skotská veřejnost velmi nakloněna devolučnímu uspořádání, hlavně kvůli vidině prosperujícího, ropou oplývajícího Skotska. Prodevoluční labouristé sice se svým programem vyhráli volby. Při vytváření konkrétních politik v rámci parlamentního boje se naplno projevila roztříštěnost *Labour Party* a nedostatečné rozpracování politiky. Politický proud (*politics*) i proud politik (*policy*) se tímto zcela destabilizovaly. Žádná jiná politická síla neměla šanci dovést devoluci do úspěšného konce. Důležité bylo, že labouristé nepřijali devoluci jako svou vlastní politiku, která jim zapadala do celkového rámce, naopak se devoluční politikou chtěli vymezit proti nacionalistickým stranám.

V roce 1979 navíc vrcholil proces nejhlubší ekonomické a sociální krize od 30. let. Labouristická vláda slibovala uchování společenského konsenzu. Stát chtěl centrálně řízenou ekonomikou a sociální politikou vyvažovat klesající produktivitu hospodářství, rostoucí nezaměstnanost a výdaje na sociální politiku. Hospodářství však za těchto podmínek začalo kolabovat, celková stagnace ekonomiky byla doprovázena 25% inflací a rostoucími výdaji a sociálními problémy.¹⁰⁵ V roce 1976 se premiér James Callaghan snažil vyřešit katastrofální situaci půjčkou od Mezinárodního měnového fondu, ta byla podmíněna výraznými škrty ve státním rozpočtu. Za této situace se společenský konsenzus mezi státem a odbory zhroutil. Kulminačního bodu britská společnost dosáhla právě v tzv. „zimě nespokojenosti“ na přelomu let 1978-1979, docházelo ke stávkám, veřejné služby přestaly existovat a obecně celé hospodářství a společnost byly v katastrofální situaci.¹⁰⁶

Načasování referenda na březen roku 1979 prakticky znemožnilo možnost úspěchu. Společnost řešila jiné problémy. Byla nutná co nejrychlejší ekonomická a společenská obnova. Devoluce se stala luxusem, který byl potřeba pro běžné skotské a

¹⁰⁵ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 146.

¹⁰⁶ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 157.

velšské pracující oželet, situace naopak umožnila vzestup nové síly na pravé straně politického spektra.

Třetí kapitola

Moderní Británie na konci 20. století

Nástup nové konzervativní vlády Margaret Thatcherové znamenal pro Británii začátek nové éry. Premiérka vyvedla stát z ekonomické a sociální krize a položila základy nové britské společnosti. Naopak v otázce budoucnosti unie zůstala velmi konzervativně unionistická. Na druhé straně spektra můžeme vidět postupně se reformující *Labour party*. Modernizační proces odstartovaný v 80. letech vyvrcholil nástupem *New Labour* Tonyho Blaira. Právě tento aktér, vzešlý z nové thatcherovské Británie, zcela změnil politické klima a rozložení sil v devadesátých letech minulého století. Nejdůležitější bylo, že strana do svého hlavního programu zařadila i otázku devoluce. Ta musela být kompatibilní s celkovou politikou strany, což po vítězných volbách z roku 1997 umožnilo její realizaci.

1. Období thatcherismu

Strukturální krize britské společnosti vrcholící na konci 70. let byla hlavní příčinou nástupu konzervativní vlády. Krize nezapříčinila pouze stranickou a personální změnu vlády, ale umožnila i přijetí zcela nových politik. Premiérka Thatcherová tak mohla prosadit politiku tzv. Nové pravice. Poválečný socioekonomický konsenzus byl zrušen.¹⁰⁷ Došlo k tzv. *rolling back the state*, tj. k omezení státního intervencionismu, sociálního státu atd. Naopak ideologickými pilíři Nové pravice byly kapitalismus a liberální teorie Friedricha von Hayeka.¹⁰⁸

Premiérka se snažila povznést hrdost a sebedůvěru britského lidu. Pomocí osobního, odpovědného přístupu každého člověka nejen k práci, ale i ke vztahům k ostatním lidem a společnosti. Neméně důležité bylo zdůrazňování tradičních britských hodnot. Sem patřily výše uvedené charakterové kvality, tradiční vize Británie jako kolébky kapitalismu a britské instituce, zajišťující domnělé spojení se „zlatým věkem“ předválečné Británie.¹⁰⁹ Jednou z hlavních institucí byla britská unie. Před volbami

¹⁰⁷ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 157.

¹⁰⁸ TEBBLE, A., *Major Conservative and Libertarian Thinkers: F. A. Hayek*, Londýn 2010.

¹⁰⁹ POWELL, D., *Nationhood and Identity-The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 177.

z roku 1979 si konzervativci nechali k devoluci volný prostor prohlášením M. Thatcherové během referenda, „Ne, neznamená pohřbení devoluční otázky.“¹¹⁰

Atmosféra v zemi nahrávala před volbami v roce 1979 konzervativcům.¹¹¹ Nacionalistické strany utrpěly porážku, SNP se po předchozím úspěchu propadla na pouhé 2 mandáty, stejně jako *Plaid Cymru*. Naopak Konzervativní strana získala ve Skotsku 31 % hlasů a 22 mandátů, a ve Walesu 33 % a 11 mandátů.¹¹² Voliči tím dali Thatcherové jasně najevo, že celobritská ekonomická a společenská situace je pro ně důležitější než změna ústavního uspořádání.

Nacionalistické strany se v osmdesátých letech ocitly v úpadku. Jednalo se převážně o ztrátu volební podpory. *Plaid Cymru* získala v roce 1983 2 křesla, roku 1987 3 křesla a v roce 1992 4 křesla.¹¹³ Na druhé straně byl však ve Walesu nastartován proces *cymricizace* (povelšřování) vrcholící v 90. letech.¹¹⁴ V roce 1982 vznikl program S4C, zajišťující televizní vysílání ve velštině. Základem se však stala vzdělávací politika. Zákon o vzdělání z roku 1984 obsahoval státní osnovy o možnosti výuky velštiny jako povinného nebo prvního volitelného předmětu pro děti do čtrnácti let.¹¹⁵

Výsledky se začaly projevat v 90. letech. V roce 1981 bylo 13,3 % dětí ve věku tři až čtyři roky označeno svými rodiči za velšsky mluvící. V roce 1991 bylo mezi stejnými a o málo mladšími dětmi (10-14 let, oproti předchozímu rozsahu 13-14) označeno za velšsky mluvící 27 %. Analogicky v roce 1988 mělo jako svůj druhý jazyk na střední škole 40 % studentů, v roce 1994 to bylo již 65 %.¹¹⁶ Stvrzením bylo zrovnoprávnění angličtiny a velštiny jako úředního jazyku, velšským jazykovým zákonem z roku 1993.

Ve Skotsku v roce 1980 vznikl důležitý aktér zabývající se prohlubováním politizace devoluce a hledáním konkrétních návrhů a podpory pro vznik skotského shromáždění. Jednalo se o Kampaň za skotské shromáždění-CSA (*Campaign for a*

¹¹⁰ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 84.

¹¹¹ British Governments and Elections since 1945, <http://www.politicsresources.net/area/uk/uktable.html>, 14. 4. 2013.

¹¹² BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 187.

¹¹³ MCALLISTER, L., *Plaid Cymru-The Emergence of political party*, Edinburgh 2001, str. 142.

¹¹⁴ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 191.

¹¹⁵ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 85.

¹¹⁶ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 189.

Scottish Assembly).¹¹⁷ Naopak SNP v této době procházela krizí nejen volební (zisky mandátů 1983-2, 1987-3), ale i organizační. Důležité bylo, že v roce 1988 na oficiálním sjezdu strany SNP změnila svůj dosavadní postoj k EU. Vznik samostatného Skotska v rámci Evropské unie se od té doby stal prioritou strany.¹¹⁸

1.1 Labour Party v 80. letech

V roce 1980 se do čela labouristů dostal Michael Foot.¹¹⁹ Ten reagoval na pomalu se rozjíždějící ekonomiku a rostoucí nezaměstnanost během konzervativní vlády posunem strany více doleva. Labouristé se dostali do blízkosti krajní levice. Zvláště nový program „Mír, práci a svobodu“ dovedl stranu až ke styku s komunistickými skupinami.¹²⁰ Tohoto posunu naopak využila nová Aliance-Sociálně demokratické¹²¹ a Liberální strany. Ta vyplnila uvolněné místo ve středolevé části politického spektra. Ve volbách v roce 1983 *Labour Party* získala 27,6 % oproti 25,4 % Aliance.¹²² Po prohraných volbách si labouristé uvědomili, že politiky většího znárodnování, odchodu z EU a úplného jaderného odzbrojení nereflektují dobu. Do čela se v roce 1983 dostal Neil Kinnock, jenž odstartoval postupnou reformaci strany, ve stylu tzv. „měkké levice“.¹²³

Přes celkovou porážku ve volbách 1983 se projevil trend vzrůstající podpory *Labour Party*. Ta se prosazovala jako hlavní zastávce skotských a velšských zájmů vůči nepříteli populární politice Margaret Thatcherové. Do voleb 1983 šli labouristé se závazkem vytvoření skotského shromáždění. Nové vedení v čele s Nielem Kinnockem a Leem Absem nebylo devoluční politice nijak nakloněno, hlavně pokud se jednalo o Wales. Přesto si byli vědomi podpory skotského a velšského obyvatelstva a nutnosti tento stav zachovat.¹²⁴ Na podporu labouristů měla vliv rostoucí nespokojenost s vládní politikou konzervativců. Nová ekonomická politika se nejvíc dotkla zastaralého těžkého průmyslu ve Skotsku a Walesu. Bez státní podpory docházelo ke krachu podniků a růstu

¹¹⁷ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 84.

¹¹⁸ LYNCH, P., *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008, str. 118.

¹¹⁹ MORGAN, K. O., *Michael Foot: A Life*, Harper 2007.

¹²⁰ MURAVCHIK, J., *Vzestup a pád socialismu: Nebe na zemi*, Praha 2003, str. 312.

¹²¹ Strana vznikla odštěpením pravicovějšího křídla *Labour Party*, pod vedením Roye Jenkinse, Davida Qwena, Shirley Williams.

¹²² FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 59.

¹²³ MURAVCHIK, J., *Vzestup a pád socialismu: Nebe na zemi*, Praha 2003, str. 301.

¹²⁴ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 215.

nezaměstnanosti. Omezení sociální politiky v této těžké době znamenalo další ránu pro tradičně sociálně smýšlející většinu skotského a velšského obyvatelstva.¹²⁵

Posledním hřebíkem do rakve skotské podpory konzervativců bylo uvedení tzv. daně z hlavy (*poll tax*), v roce 1987 byla zavedena rovná částka na osobu obývající nemovitost. Zákon, který umožňoval hraběti platit stejnou sumu jako obyčejnému dělníkovi, byl pro skotskou veřejnost příliš.¹²⁶ Volby v roce 1987 skončily naprostým triumfem labouristů, ti získali ve Skotsku 50 mandátů, oproti 10 pro konzervativce a 9 pro Alianci. Ve Walesu byl poměr vyrovnanější, přesto *Labour Party* svými 24 mandáty oproti 8 toryovským potvrdila své dominantní postavení ve Skotsku a Walesu.¹²⁷

Celobritské volby přesto vyhráli konzervativci. Došlo k situaci, jež se označuje jako *Doomsday Scenario*.¹²⁸ V této situaci Skotsku vládla strana, která zde drtivě prohrála. Ve Walesu nebyla situace tak ožehavá, podobné nálady se přesto objevovaly i zde. Labouristé toho okamžitě využili a v pozici podporovatele devoluce tlačili na vládu.

Oproti situaci ve Walesu, skotská veřejnost využila příležitost k dalšímu vývoji veřejné debaty o podobě devoluce. V roce 1989 činností výše zmíněné kampaně pro skotské shromáždění-CSA vzniklo Skotské ústavodárné shromáždění (*Scottish Constitutional Convention*).¹²⁹ Jednalo se o veřejné občanské uskupení, jehož členy byli labouristé, liberální demokraté a hlavně zástupci mnoha zájmových skupin z celého spektra skotské veřejnosti. Tento aktér se podílel na formování konkrétních prvků devolučního uspořádání, například na přijetí konečné podoby volebního systému a možnosti úpravy daní.

2. Nástup *New Labour*

Nejdůležitějším aktérem celého devolučního vývoje byla, po volbách 1997 vítězná, *Labour Party*, jež se stala hlavním iniciátorem konečného úspěchu. Prozíravě realizovala co nejširší možnou diskuzi napříč veřejností o možných alternativách. Reálně veškerá politika podléhala souhlasu labouristů a vedení kolem Tonyho Blaira.

¹²⁵ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 185.

¹²⁶ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 194.

¹²⁷ HUTCHINSON, I. G. C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001, str. 196.

¹²⁸ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 85.

¹²⁹ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 197.

Až v této době měl politický proud devoluční politiky takové parametry, které dokázaly přemoci institucionální status quo. Významnými prvky byly charakter nové strany, který dokázal devoluční politiku srozumitelně vysvětlit, a situace, v níž strana vyhrála volby 1997.

2.1 Vznik nové Británie a *New Labour*

Vznik *New Labour* byl dán dvěma hlavními příčinami. Tou první, a zároveň závislou na té druhé, byla postupná modernizace strany započatá zmíněným nástupem Neila Kinnocka. Ten si uvědomoval zaostalost *Labour Party* a zvětšující se propast mezi stranou a voliči. Mnoho pokusů o modernizaci strany ztroskotalo na odporu vnitřních struktur. Jednalo se převážně o odbory, které měly s *Labour Party* tradičně úzké styky.¹³⁰ Roku 1984 byl například zamítnut návrh o vnitrostranickém rozhodování na bázi jeden člen-jeden hlas.¹³¹ Přesto se Kinnockovi podařilo vytvořit Výbor pro strategii a kampaň (*Campaign Strategy Committee*) a Stínovou agenturu pro styk s veřejností (*Shadow Communications Agency*).¹³² Tyto dvě instituce zajišťovaly kontakt mezi modernizací strany a druhým prvkem - formujícím novou labouristickou stranu - měnící se podobou nové Británie.

Nová Británie není výsledkem ničeho jiného než politiky M. Thatcherové a Konzervativní strany. Sociální a ekonomické reformy osmnáct let dlouhé konzervativní vlády zcela změnily charakter britského hospodářství, společnosti a státu jako celku. *New Labour* vznikla právě z této nové Británie. Formovala se a refletovala změny, kterými společnost prošla. Můžeme dát za pravdu příměru, že „Thatcherová více než kdokoli jiný vytvořila *New Labour*.“¹³³

Konzervativní politika volného trhu přestala subvencovat neefektivní a nekonkurenceschopný, převážně těžký, průmysl. Nová politika byla naopak založena na soukromých investicích do moderních oborů. Jednalo se převážně o služby, spotřební, elektrotechnický, chemický a strojírenský průmysl.¹³⁴ Ekonomika se začala

¹³⁰ Hodně členů strany bylo členy odborů, strana byla z velké části financována odbory. Odbory se tudíž dostaly do pozice kanálu a spojnice mezi stranou a většinou tzv. working classes. FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 109.

¹³¹ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 97.

¹³² FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 107.

¹³³ HARRISON, B., *The Guardian* 9. 10. 1997.

¹³⁴ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 211.

přizpůsobovat trhu, aby se mohla stát konkurenceschopnou. Je potřeba říci, že důvěra v pracovitost britských dělníků a síla tamního trhu motivovaly mnoho zahraničních investic. Velmi důležité bylo posílení Londýnské burzy v roce 1986, tzv. Velký třesk v City udělal z Londýna opět jedno z největších obchodnických center světa.¹³⁵

Transformace ekonomiky na sebe nenechala dlouho čekat, ilustrativní příklad může poskytnout situace ve Walesu (viz Tabulka 1). V letech 1971-1991 došlo ke změně ekonomické základny dosud nejméně vyspělé části britské ekonomiky.¹³⁶ V celobritském měřítku pak služby mezi roky 1979 a 1997 vzrostly z 58 % na 75 %, zatímco továrenská výroba se snížila z 32 % na 18 %.

	Zemědělství a lesnictví	Energetický průmysl	Tovární výroba	Strojírenství	Služby
1971	3 %	7,7 %	33,7 %	6,7 %	49 %
1979	2 %	4,4 %	22,6 %	4,4 %	68 %

Tabulka 1¹³⁷

Důležitými nástroji vlády pro přeměnu ekonomiky se staly: privatizace (mezi nejvýznamnější patří *British Petroleum*, *British Aerospace*, *British Telecom* atd.) a monetární politika (snížení daní a úrokových sazeb).¹³⁸

Současně s ekonomickou se měnila i sociální struktura Británie. Tradiční *working classes* začaly mizet. Naopak vznikla vrstva kvalifikovanějších manuálních pracovníků, tzv. modrých límečků, kteří se snažili a snaží osobně zasloužit o postup do středních vrstev. Vzniká tak nová *sub-middle class*, tvořící až 50 % ekonomicky aktivního obyvatelstva.¹³⁹

Změněno bylo sociální a organizační cítění těchto vrstev. Nejdůležitější souvislost s tímto trendem má klesající význam odborových organizací. V 70. letech byly odbory (zejména nejvýznamnější odborová centrála v zemi - *Trade Union Congres*; TUC) téměř nedotknutelné. Thatcherová byla po nástupu do úřadu pevně rozhodnuta moc odborů zlomit. Dokladem byla velmi tvrdá reakce vlády a státních

¹³⁵ WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 149.

¹³⁶ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 145.

¹³⁷ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 174

¹³⁸ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 134.

¹³⁹ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 136.

orgánů při střetu s hornickými odbory a jejich představitelem Arthurem Scargillem v letech 1984-1985. Odbory ztratily svou demokratickou legitimitu a postupně i společenský kredit.¹⁴⁰ Nejčastěji krachující obory těžkého průmyslu měly tradičně největší procento odborových členů, jejich rušením se zákonitě snižovala i síla odborů. Zatímco v roce 1979 bylo 13,3 milionů členů odborových organizací (53 % ekonomicky aktivního obyvatelstva), v roce 1997 to bylo 7,8 miliónů (27 %),¹⁴¹ například v hornictví byl pokles markantnější, v roce 1974 měly hornické odbory 255 000 členů, v roce 1990 to bylo 5 000.¹⁴²

Socioekonomický vývoj na druhé straně zvýšil rozdíly mezi společenskými vrstvami. V tržním procesu je z pohledu pracovních sil nejdůležitější konkurence. Dostatečně kvalifikovaní a schopní příslušníci jakýchkoliv tříd měli možnost získat kvalitní zaměstnání. Na druhé straně bylo mnoho lidí, převážně z nejnižších vrstev, kteří nedokázali dostatečně nabídnout svůj pracovní potenciál. Prvním výsledkem byly rozevírající se sociální nůžky, bohatí stále více bohatli, střední vrstvy i nadále tvořily velkou část společnosti, ale na druhém pólu se vytvářela skupina sociálně slabých.¹⁴³ Nezaměstnanost stoupla od roku 1979 do roku 1997 ze 4,9 % na 8,2 %. Navíc vznikla nová kategorie lidí - tzv. nezabezpečených, ti byli ve zranitelné pozici na trhu práce a hrozila jim ztráta zaměstnání.¹⁴⁴ V některých obdobích žilo v Británii až 22 % lidí na úrovni chudoby, což bylo nejvíce v tehdejších Evropských společenstvích; Británie byla i za takovými státy jako Portugalsko a Řecko.¹⁴⁵

2.2 *New Labour* a devadesátá léta

Neil Kinnock se snažil reagovat na nové společenské výzvy a vrátit labouristy do čela britské politiky, ale ve volbách 1992 voliči modernizaci *Labour Party* neuvěřili. Zde je jasně viditelný přechod mezi přizpůsobením (*accomodation*) politického programu a profilu strany a vytvarováním (*shape*) konkrétních politických kroků a projevů,¹⁴⁶ kdy se strana stává aktivním tvůrcem a nositelem veřejného života.

¹⁴⁰ WRIGLEY, CH., *British Trade Unions 1945-1995*, Manchester 1997.

¹⁴¹ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 146

¹⁴² WILLIAMS, M., *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000, str. 179.

¹⁴³ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 89.

¹⁴⁴ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 150.

¹⁴⁵ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 87.

¹⁴⁶ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 98.

Tohoto prvku nedokázal plně využít ani nový lídr strany John Smith.¹⁴⁷ Jeho politika byla příliš tradiční, nemoderní a zaostalá vůči zrychlující se době. Již v době jeho předsednictví v letech 1992-1994 se vytváří velmi silná skupina mladých modernizátorů strany, seskupených kolem Tonyho Blaira a Gordona Browna. Zvláště Blair si byl nejvíce vědom nutnosti co nejrazantněji změnit stranu odtržením od zastaralých politik a zcela novým profilem oslovit moderní střední vrstvy. Sám Blair zdůrazňoval potřebu vymanit se z tradičních bašt Skotska, severní Anglie a Walesu a oslovit silné střední vrstvy v ostatních částech Anglie.¹⁴⁸ V neposlední řadě je potřeba zdůraznit, že pro otázku devoluce bylo předsednictví Smithe velmi důležité. Byl velkým zastáncem devoluce a velmi se zasadil o její popularizaci a důležitost v Labouristické straně.

V roce 1994 se uvolnilo místo předsedy strany. Tony Blair a jeho lidé přesvědčili Gordona Browna, aby stáhl svou kandidaturu. Ani jeden z nich si totiž nepřál, aby se hlasy moderně smýšlejících členů rozdělily mezi dva kandidáty.¹⁴⁹ Ve stranických volbách následně Tony Blair porazil zástupce tradiční *Labour Party* Johna Prescottta a Margaret Beckettovou.¹⁵⁰

Tony Blair se okamžitě pustil do modernizace strany. Důležitá byla změna formy strany. Byl vytvořen štáb pro komunikaci s veřejností a médii pod vedením Alastaira Campbella. Po organizační stránce byla hlavním Blairovým cílem parlamentní jednota a spolupráce strany. Blair poukazoval na předchozí dobu, kdy se vláda dostávala pod tlak vlastních poslanců nespokojených s vládní politikou.¹⁵¹ Ve spolupráci s Tomem Sawyerem byl vypracován dokument - „Partnerství ve vládě“ (*Partnership in Power*). Národní výkonný výbor strany (jako hlavní orgán strany) mohl doposud oslabovat vládní politiku svými návrhy, teď však musely návrhy projít celostranickou debatou. V širším smyslu došlo ke změně stranické kultury, poslanci si uvědomili, že rozepře stranu pouze oslabují a že pouze spolupráce je zárukou úspěchu strany.¹⁵²

¹⁴⁷ MCSMITH, A., *John Smith: A Life 1938-1994*, New York 1997.

¹⁴⁸ BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011, str. 69.

¹⁴⁹ Tony Blair se oproti Gordonovi Brownovi jevil jako pro veřejnost vhodnější a atraktivnější kandidát. BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011, str. 80.

¹⁵⁰ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 119.

¹⁵¹ BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011, str. 114.

¹⁵² FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 163.

Klíčovým bodem modernizace bylo zrušení článku IV stanov strany.¹⁵³ Pokud měli středoví voliči opravdu uvěřit novým labouristům jejich politiku a posun, bylo tento bod stanov zapotřebí odstranit.¹⁵⁴ Neúspěšně se ho pokusil revidovat již Clement Attlee, a i Tony Blair pocítil jak vážný je to problém. Neúspěch mohl zapříčinit pád Blaira a rozdělení strany. Od nástupu do čela strany, v červenci 1994, do velikonočního sjezdu strany 1995 probíhala vyjednávání o zrušení článku IV. Rozhodující byla podpora Johna Prescottta, jenž jako hlavní zástupce tradičního křídla labouristů nakonec na změnu přistoupil.¹⁵⁵ Staří labouristé si uvědomili důležitou věc. Jakékoli vnitrostranické boje by stranu oslabil. Po dlouhé době v opozici tu byla možnost zasednout do vládních lavic, pocit být po necelých dvaceti letech opět vládní stranou byl pro většinu členů neodolatelný.

Nové vedení *Labour Party* zachytilo společenskou náladu 90. let. Jednalo se o přijetí tržního konsensu nastaveného konzervativci. Strana se snažila přesvědčit voliče o opuštění keynesiánského řízení ekonomiky, skokového zvyšování daní a veřejných výdajů a o spolupráci s tržními silami a soukromým sektorem, ne s odbory.¹⁵⁶ Programovým manifestem strany se v této oblasti stalo vydání *New Labour, New Life For Britain*.¹⁵⁷ Důležité pro pokračování modernizace strany bylo, že společnost byla vzniku *New Labour* nakloněna a souhlasila s její novou politikou.

Při formování politik labouristů je patrný proces teorie racionální volby. Strana v ní přizpůsobuje politiky požadavkům voličů za účelem dosažení maximálního zisku hlasů.¹⁵⁸ To v moderní společnosti souvisí se snahou získat středového voliče (*median voter*), jehož preference jsou přesně uprostřed mezi stejně početnými křídly na obou stranách. Britský volební a stranický systém v tomto ohledu voliče velmi tlačí k racionální volbě. Důležité je totiž volit vítěze, žádné proporční zastoupení nebude, kdo nevyhraje jako by nebyl. Britští voliči, pokud nechtěli plýtvat hlasy, měli v 90. letech dvě možnosti: *Labour Party* nebo *Conservative Party*.¹⁵⁹

¹⁵³ „...pro pracující hlavou i rukama celé plody jejich práce a nejrovnější distribuci, která je možná na základech společného vlastnictví prostředků výroby, distribuce a výměny.“ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 92.

¹⁵⁴ BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011, str. 98.

¹⁵⁵ CAMPBELL, A., *The Blair's years : extracts from the Alaister Campbell diaries*, Londýn 2007, str. 16.

¹⁵⁶ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 189.

¹⁵⁷ „Bitva mezi trhem a státem skončila.“ *New Labour, New Life For Britain*, str. 213. (1996).

¹⁵⁸ DOWNS, A., *An Economic Theory of Democracy*, New York 1957.

¹⁵⁹ HINDMOOR, A., *New Labour at the centre: constructing of political space*, Oxford 2004, str. 97.

Labouristé se začali strategicky přesouvat do střední části politického spektra. Situace je jasně názorná na volebních výsledcích podle ideologického přesvědčení a stranické identifikace voličů. Na škále od jedné (nejsilnější sympatizant *Labour Party*) do deseti (zastávce *Conservative Party*) je znázorněna identifikace voliče. Procenta ukazují změnu volebních preferencí ve prospěch *Labour Party* mezi lety 1994-1997.¹⁶⁰

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-2	-2	-1	+2	+9	+20	+10	+18	+22	+13

Tabulka 2¹⁶¹

Je patrné, že strana u skalních příznivců levice část hlasů ztratila. Tito voliči však nemohli labouristům ublížit tak, že by volili jediného možného konkurenta na opačné straně spektra. V bipartijním systému nemá *Labour Party* na levici jakoukoli konkurenci, vůči níž by musela zaujímat různou levicovou politiku.¹⁶² Výjimkou může být postavení liberálních demokratů, ti se svou okupací středové polohy dostali pod tlak labouristů, jenž jim znemožnil jakékoliv významné volební úspěchy. Naopak strana svým posunem do středu a doprava získala většinu pravicových středových voličů. Přesun hlasů mezi volbami z let 1992 a 1997 v relativních číslech dokládá tabulka č 3. První sloupek označuje voliče, kteří dali straně hlas v roce 1992, další sloupečky označují změnu těch samých voličů a přesun volebních preferencí.

¹⁶⁰ British Election Study-SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 174.

¹⁶¹ British Election Study-SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 174.

¹⁶² HINDMOOR, A., *New Labour at the centre: constructing og political space*, Oxford 2004, str. 104.

1992	1997		
Konzervativní strana (100 %)	59 % Kon.	16 % Lab.	11 % Lib.
Labouristická strana (100 %)	2 % Kon.	80 % Lab.	6 % Lib.
Liberální demokraté (100 %)	4 % Kon.	26 % Lab.	52 % Lib.
Ostatní (100 %)	0 % Kon.	25 % Lab.	8% Lib.
Noví voliči	18 % Kon.	39 % Lab.	22 % Lib.

Tabulka 3¹⁶³

Je patrné, že labouristé si jako jediní podrželi vysokou nadpoloviční důvěru svých voličů (80 % je volilo znovu). Dokázali navíc získat významnou podporu na úkor ostatních stran.¹⁶⁴ V socioekonomickém hledisku se jim podařilo získat podporu klíčových středních vrstev. V letech 1992-1997 vzrostla procenta volící labouristy, mezi menšími podnikateli z 13 % na 37 %, nemanuálními pracovníky z 28 % na 46 %, manuálními zaměstnanci v odborech z 30 % na 52 % a neodborovými manuálními pracovníky ze 14 % na 32 %. Tonymu Blairovi se podařilo to, o co usiloval, tj. stát se vůdcem relativně sjednocené Británie a dostat mandát od velké části společnosti.¹⁶⁵ V roce 1997 si pouze 19 % Britů myslelo, že *Labour Party* je stranou jedné vrstvy, naopak o Konzervativní straně si to myslelo 68 %.¹⁶⁶

V této souvislosti ale museli Tony Blair a *New Labour* čelit obvinění ze ztráty vlastního ideologického přesvědčení a pouhého oportunistu a ze zpronevěření se socialistické myšlenky o dosažení lepší a spravedlivější společnosti. Opak byl ale pravdou. Tony Blair představil svou novou podobu politické filozofie. Jednalo se o modernizovanou a vyspělou podobu socialismu. Společnost se v ní má snažit dosahovat co nejsvobodnějších a nejrovnějších podmínek pro jedince. Ovšem ne ve smyslu

¹⁶³ British Election Study-SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 182.

¹⁶⁴ British Election Study-SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 175.

¹⁶⁵ BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011, str. 107.

¹⁶⁶ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 129.

konečné podoby života jedince, ale naopak poskytnout člověku rovné a svobodné příležitosti a pole působnosti, jež může sám využít dle svých schopností a vůle.¹⁶⁷

V politické a socioekonomické praxi je tento přístup označován jako tzv. „třetí cesta“.¹⁶⁸ V obecném smyslu se jedná o snahu dosáhnout ekonomického a sociálního pokroku spoluprací mezi trhem a státem. Vedení *Labour Party* si bylo vědomo toho, že konkrétní politická rozhodnutí na konci 20. století musí zajistit makroekonomickou stabilitu. Vzhledem ke globální povaze hospodářství je nutné, aby měly trhy jistotu; pouze v této konstelaci je možné dosáhnout ekonomického a sociálního růstu.¹⁶⁹ *Labour Party* se zavázala k podpoře podnikání, byly navázány důležité styky se soukromým sektorem. Velmi silně působilo předvolební prohlášení stínového ministra financí Gordona Browna, že po svém nástupu nezvýší sazbu daně z příjmu.¹⁷⁰

Důležitým bodem byly státní investice do hospodářství a spolupráce se soukromým sektorem. Spolupráce státu a soukromého sektoru byla nejdůležitější v oblasti veřejných služeb. Modernizace a zlepšení veřejných služeb byla jedna z hlavních priorit labouristů; ti reagovali na špatný stav britských veřejných služeb za Majorovy vlády. Nejhorší byla situace ve školství a ve zdravotnictví, kde Británie zaostávala za ostatními vyspělými státy. V roce 1997 ohodnotilo situaci vzdělání v zemi kladně pouze 14 % obyvatel, o dobrém stavu NHS bylo přesvědčeno pouze 11 % obyvatelstva. Hlavním důvodem byly Majorovy škrty ve veřejném sektoru reagující na zpomalení hospodářského růstu.¹⁷¹

Stejný problém stál i před labouristickou vládou. Bylo odmítnuto zvýšení daní, bez dostatečných prostředků však většinou není možné zlepšit výrazněji kvalitu a modernizovat veřejné služby. V tomto momentě přišla *New Labour* a její snaha o novou spolupráci mezi státem a soukromým sektorem.¹⁷² Nová politika byla označena *PPP-Private and Public Partnership*. Stát je v tomto procesu stále vlastníkem veřejných služeb, utváří jejich obecnou podobu a náplň a dohlíží na plnění určitého standardu a podmínek pro správné fungování služeb. Začátkem procesu je poptávka po určitých

¹⁶⁷ MURAVCHIK, J., *Vzestup a pád socialismu: Nebe na zemi*, Praha 2003, str. 314.

¹⁶⁸ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 117.

¹⁶⁹ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 124.

¹⁷⁰ Dne 20. 1. 1997 G. Brown pro Today. CAMPBELL, A., *The Blair's years : extracts from the Alister Campbell diaries*, Londýn 2007, str. 56.

¹⁷¹ SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 141.

¹⁷² BLAIR, T., *The Third way :new politics for the new century*, Fabian society pamflet 1998. RICHARDS, P., *Tony Blair in his own words*, Londýn 2004, str. 64.

veřejných službách. Na tu odpoví soukromý sektor a dohodne se se státem na poskytování těchto služeb dle řádné smlouvy. Podstatné je, že zde fungují tržní procesy. Konkurence na trhu tlačí firmy k poskytnutí co nejlepších podmínek pro stát i veřejnou klientelu. Je tudíž zajištěna modernizace, zisková správa a všeobecně se zvyšující standard. Stát už pak vytvoří pouze odpovědný kontrolní orgán sledující poskytování služeb. Je to podoba systému, kdy stát je stále vlastníkem veřejných služeb, ale poskytovatelem je soukromý sektor.¹⁷³

Odpovídajícího zpracování se dočkala rovněž sociální politika strany. Jak bylo uvedeno výše, konzervativní vláda zostříla sociální rozdíly. Za vlády premiéra Majora ještě více stoupla nezaměstnanost a sociální problémy s ní spojené, jako chudoba a zločinnost.¹⁷⁴ V této své tradičně silné oblasti mohli labouristé představit opět nové pojetí. Sociální politika - *Welfare State* - byla důležitým prvkem pro sociální rozvoj. Nová revidovaná forma však měla lidem pomoci zařadit se do ekonomického systému, ne je pouze nechat přežívat. Byla založena na tvorbě příležitostí a podmínek, jako jsou zdroje informací, rekvalifikace atd.¹⁷⁵ Blair dal najevo, že nová vláda bude „moudře utrácet, ne hodně utrácet,“¹⁷⁶ a že prioritou je hlavně soběstačnost a podpora lidí, kteří pracují a chtějí pracovat.

Proces modernizace strany byl v mnoha ohledech účinný. Přestože vycházel ze společenských změn, bylo velmi těžké překonat tradiční překážky a struktury držící status quo. Strana se nicméně zbavila svého starého a brzdícího nánosu v podobě odborářské politiky, článku IV stanov a tradiční socioekonomické „keynesiánské mantry“. *New Labour* dokázala opět navázat kulturní a politické spojení s novou mainstreamovou společností.

Britové po osmnácti letech konzervativní vlády chtěli změnu. Cítili, že blížící se konec století je vhodná doba pro další modernizaci a definování „nových zítřků“. Jak Blair trefně vyjádřil: „Británie se mění, z pouhého nostalgického hledění do slavné minulosti začíná se sebedůvěrou vzhlížet do budoucnosti.“¹⁷⁷ A právě tento proud i svým názvem symbolizovala *New Labour* a hlavně Tony Blair. Je potřeba vyzdvihnout

¹⁷³ SHAW, E., *Privatization by stealth? The Blair government and public-private partnerships in the National Health Service v Contemporary politics* (3. 9.2003).

¹⁷⁴ FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 177.

¹⁷⁵ BLAIR, T., *Power with a Purpose*, Renewal říjen 1995. RICHARDS, P., *Tony Blair in his own words* Londýn 2004, str. 96.

¹⁷⁶ Volební manifest New Labour 1997. FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 131.

¹⁷⁷ BLAIR, T., *Moje cesta*, Praha 2011, str. 144.

jeho osobní přičinění nejen na formování strany, ale hlavně i na její prezentaci. Oproti konzervativnímu, necharismatickému a byrokratickému stylu Johna Majora to byl „svěží vítr“, který bez nadsázky okouznil celou Británii. Volby 1997 se staly zlomovým momentem v moderních britských dějinách. *Labour Party* získala 418 poslaneckých křesel oproti 165 křeslům konzervativců a 46 křeslům liberálních demokratů.¹⁷⁸ Zdvihla se ohromná vlna očekávání s uskutečněním moderních politik strany, mezi něž patřila i otázka devoluce pro Skotsko a Wales.

¹⁷⁸ British Governments and Elections since 1945, <http://www.politicsresources.net/area/uk/uktable.html>, 14. 4. 2013.

Čtvrtá kapitola

New Labour a vznik devolučního uspořádání Britské unie

Devoluční politika se dostala do programu strany již v 80. letech, uvnitř strany ovšem stále byli i její odpůrci. Nástup *New Labour* potvrdil přijetí devoluce do nového programu strany. V porovnání se 70. lety, se nejednalo o oportunistickou reakci vůči skotskému a velšskému nacionalismu, devoluce naopak zapadala do celkového konceptu modernizace britské společnosti a britských institucí. Tyto vládní struktury měly být blíže lidem se současným odstraněním demokratického deficitu.¹⁷⁹

Širší proces modernizace vládních struktur (dále sem například patřil návrh na změnu Sněmovny lordů) měl připravit Británii na nové výzvy vyspělé evropské společnosti. Oproti devoluci se labouristům nepodařilo prosadit obdobnou regionální politiku pro Anglii. V roce 1999 bylo vytvořeno osm regionálních rozvojových agentur (*Regional Development Agencies-RDA*), což byly státní orgány realizující ekonomickou a rozvojovou politiku pro region. Doplnujícím orgánem měl být vznik regionálních shromáždění (*Regional Assembly*). Jedná se o kooptovaný orgán, z řad místní samosprávy (*local authorities*), soukromého sektoru a zájmových organizací, jenž se má podílet na konkrétním plánování a kontrole plnění funkcí RDA.¹⁸⁰ Přestože se jednalo o politiku fungující na bázi spolupráce mezi státem a soukromým sektorem, kdy měli být do rozhodování zapojeni další aktéři, se tato politika nesetkala s odezvou. První pokus o vytvoření Regionálního shromáždění pro Severovýchodní Anglii byl odmítnut referendem v listopadu 2004. Úspěchem naopak skončilo referendum v květnu 1998, o vzniku nejvyššího správního orgánu Londýna-GLA (*Great London Authority*).¹⁸¹

Oproti obyvatelům Anglie však měla devoluce ve Skotsku a Walesu veřejnou podporu. Tu si labouristé udrželi ujištěním, že devoluce bude jednou z prvních priorit nové vlády,¹⁸² což kontrastovalo s postojem konzervativní vlády, kdy se John Major vyjádřil o devoluci jako „o nejnebezpečnějším návrhu, který byl před britský národ postaven.“¹⁸³ To nás přivádí k odhalení hlavní dichotomie mezi příznivci a odpůrci

¹⁷⁹ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 221.

¹⁸⁰ DEACON, R., *Devolution in Britain today* Manchester 2006, str. 152.

¹⁸¹ Jedná se o osm hlavních anglických regionů: Severovýchodní Anglii, Severozápadní Anglii, Jihozápadní Anglii, Jihovýchodní Anglii, Východní Midlands, Západní Midlands, Východní Anglie a Yorkshire a Humberside. DEACON, R., *Devolution in Britain today* Manchester 2006, str. 152.

¹⁸² BLAIR, T., *Introduction to What Needs to Change (1996)*. FIELDING, S., *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003, str. 95.

¹⁸³ MAJOR, J., *The Times* (6. 1. 1995).

devoluce v devadesátých letech. Na jedné straně stáli odpůrci, poukazující na skutečnost, že devoluce, pouhá zastávka na cestě k nezávislosti, podpoří separatistické tendence a zapříčiní konec unie. Naopak zastánci devoluce hovořili o posílení unie, jež podle nich měla více odpovídat soudobým požadavkům. Tím, že nebude zasahovat do zájmů národů, se nedostane pod nacionální tlak, a dojde tak ke kvalitativní změně unie. Pozitivní vize zastánců devoluce převážila.¹⁸⁴

V předvečer rozuzlení byla situace ve Skotsku a Walesu odlišná. Zatímco ve Skotsku byla *Labour Party* vázána ve Skotském ústavodárném shromáždění, kde vznikaly konkrétní návrhy institucionálního uspořádání s poukazem na vyspělost a sílu skotské veřejnosti a její podpoře devoluci, ve Walesu veřejnost devoluci tolik nakloněna nebyla. Sama *Labour Party* se vždy zaměřovala spíše na problém Skotska. Můžeme zde pozorovat rozdíly mezi oběma národy dané realitou spojení s anglickým královstvím ve středověku a (raném) novověku; Wales byl logicky více chápán jako integrální součást unie a Anglie.¹⁸⁵

Od začátku 90. let proto museli zastánci velšské devoluce mezi labouristy tvrdě lobovat za svůj návrh. Prodevolučně orientovaní členové se seskupili okolo Rona Davise. Ten nejprve získal podporu velšské větve *Labour Party* (*Welsh Labour Party*) a v roce 1994 mu byl za podporu Tonyho Blaira v boji o předsednictví přislíben závazek velšské devoluce. Rozpracování se chopil právě Ron Davis, v jehož návrhu mělo shromáždění exekutivní i legislativní funkce, včetně finančních pravomocí a proporčního volebního systému. Na stranické konferenci v roce 1995 byl přijat dokument *Shaping the Vision*. Ten potvrdil vytvoření shromáždění, ale bez legislativních pravomocí a pouze s většinovým volebním systémem (FPTP).¹⁸⁶ Ron Davis a Rhodri Morgan, další osobnost velšské devoluce nakonec přesvědčili Tonyho Blaira, aby byl přijat alespoň smíšený volební systém, s odkazem na spolupráci s Liberálními demokraty.¹⁸⁷ V létě 1996 strana odsouhlasila návrh na vznik nového Velšského shromáždění. Ve stejném roce navíc bylo rozhodnuto, že konkrétní legislativě budou předcházet referenda v obou zemích. Do roku 1997 šli labouristé

¹⁸⁴ Tony Blair v reakci na výsledek skotského referenda: „Výborně. Tohle je šťastný den pro Skotsko a šťastný den pro Británii a Spojené Království, era centralizované vlády je u konce. SELDON, A., *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007, str. 241.

¹⁸⁵ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 149.

¹⁸⁶ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 152.

¹⁸⁷ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 155.

s jasným přesvědčením o dosažení devoluce, konkrétní prvky byly stále diskutovány, ale hlavní obrysy vedení strany připraveno mělo.

1. Vznik Skotského parlamentu a Velšského shromáždění

Vítězství labouristů v celostátních volbách v květnu 1997 bylo tak drtivé, že jim žádný politický soupeř nemohl překážet v realizaci svých záměrů.¹⁸⁸ Vláda oznámila konání referenda na září roku 1997.¹⁸⁹ Do té doby probíhala kampaň na podporu obou shromáždění. To, že hlavní zastánci devoluce spolupracovali při společné kampani na podporu devoluce, je v porovnání s kampaní v roce 1978-1979 první velmi důležitý prvek. Ve Skotsku byla širší spolupráce zajištěna skrze Skotské ústavodárné shromáždění (anglicky; SCC). Naopak ve Walesu musela být celá hlavní kampaň zpočátku vedena *Labour Party*, konkrétně Peterem Hainem, až s postupem léta se do společné kampaně „ANO“ přidali liberálové a *Plaid Cymru*.¹⁹⁰

Referendum o skotském parlamentu proběhlo 11. září 1997. Voliči odpovídali na dvě otázky. První byla, zda si přejí jeho vznik. Druhá byla, zda má mít toto shromáždění pravomoci ke změně daňové sazby, jednalo se o možnost variovat + – 3 pence z každé libry, tj. hodnoty která byla přijata ve Westminsteru. Referendum skončilo úspěchem, pro shromáždění hlasovalo 74,3 % (44,7 % celkového skotského elektorátu). Pro možnost měnit daně se vyjádřilo 63,5 % (38,1 % celkového elektorátu).¹⁹¹ Referendum ve Walesu dopadlo mnohem vyrovnaněji. Na jedinou otázku, zda má vzniknout velšské shromáždění, odpovědělo pozitivně 50,3 % voličů. V absolutních číslech se jedná o rozdíl necelých 7000 hlasů, kdy pro bylo 559 419 a proti 552 698. Pro volila hlavně západní část Walesu, naproti tomu lidé v Powysu a jihovýchodním Walesu byli proti, což bylo dáno hlavně migrací a blízkými styky s anglickým územím.¹⁹²

Po úspěšných referendech následovalo poslední kolo vyjednávání o konkrétní podobě ustavení a přípravě zákonů. Ve Skotsku vše pokračovalo na bázi SCC. Ve Walesu byla v prosinci 1997 vytvořena skupina *National Assembly Advisory Group*,

¹⁸⁸ CAMPBELL, A., *The Blair's years: extracts from the Alaister Campbell diaries*, Londýn 2007, str. 56.

¹⁸⁹ CAMPBELL, A., *The Blair's years: extracts from the Alaister Campbell diaries*, Londýn 2007, str. 49.

¹⁹⁰ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 160.

¹⁹¹ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 247.

¹⁹² Welsh Referendum Survey, JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 167.

kteřá měla zajistit, aby konkrétní podoba byla co nejvíce demokratická, efektivní a inkluzivní. Skupina měla 14 členů, 8 mužů a 6 žen, bylo zde 6 zástupců za jižní Wales, 5 za západní a 3 za severní, zastoupeny byly všechny strany a členem byl i vedoucí kampaně proti devoluci ve Walesu M. James.¹⁹³

V červenci 1998 byl přijat zákon o vládě ve Walesu (*Government of Wales Act*) a v listopadu zákon o Skotsku (*Scottish Act*).

1.1 Skotský parlament

Zákonem o Skotsku vznikl nový parlament. Vedle Westminsteru je to jediná politická instituce na ostrovech s primárně legislativní pravomocí. Dále jsou vymezeny oblasti, ve kterých parlament nemůže navrhopvat a schvalovat vlastní legislativu. Jsou to oblasti: a) ústavního a unijního charakteru (parlament si tak nemůže odhlasovat odtržení od unie), b) obrany, c) financí a makroekonomické politiky, d) obchodu a průmyslu, e) mezinárodních vztahů, f) národní bezpečnosti, g) energetiky, h) rovných příležitostí, ch) veřejné správy a i) mediálního vysílání.¹⁹⁴ V ostatních oblastech může parlament přijímat vlastní rozhodnutí.

Parlament se poprvé sešel v květnu 1999. Od roku 2004 sídlí v Edinburghu, v dolní části ulice Royal Mile. Parlament je volen na fixní termín čtyř let, může být rozpuštěn pouze dvoutřetinovým rozhodnutím svých členů, nebo pokud do 28 dnů po volbách není zvolen premiér (*First Minister*). Toto těleso má 129 členů volených smíšeným volebním systémem AMS. U 73 poslanců (*constituency members*) volby probíhají obdobným způsobem jako do Westminsteru, tj. ve stejných obvodech a většinovým systémem FPTP. Zbylých 56 poslanců (*regional members*) je voleno proporčním způsobem z kandidátních listin stran v 8 obvodech, přičemž mandáty jsou přerozdělovány na základě d'Hondtovy metody (stejně jako do českého parlamentu).¹⁹⁵ Běžné fungování parlamentu zajišťují výbory, jež jsou hlavním iniciátorem a úpravcem legislativy.¹⁹⁶ Finanční prostředky jsou poskytnuty vládě ve formě blokového grantu, o jehož rozdělení rozhoduje parlament.

Parlament volí vládu. Ta se skládá z premiéra (*First Minister*), jenž si poté se souhlasem parlamentu vybírá další členy vlády. Dále jsou členy vlády skotští právní

¹⁹³ JONES, B. - BALSOM, D., *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000, str. 165.

¹⁹⁴ DEACON, R., *Devolution in Britain today* Manchester 2006, str. 182.

¹⁹⁵ DEACON, R., *Devolution in Britain today* Manchester 2006, str. 184.

¹⁹⁶ ARTER, D., *The Scottish Parliament-A Scandinavian Style Assembly*, Londýn 2004, str. 48.

úředníci: *Lord Advocate* a Státní sekretář pro Skotsko (*Solicitor General for Scotland*), ti dohlíží na to, aby skotský parlament nepřekračoval své kompetence, a na správné právní fungování parlamentu. Stejnou funkci má i ministr pro Skotsko (*Secretary State for Scotland*),¹⁹⁷ je tak institucionálním kanálem mezi celobritskou vládou ve Whitehallu a skotským parlamentem a má za úkol koordinovat spolupráci obou.

Celkově je meziinstitucionální uspořádání založeno z jedné strany na formálních strukturách, jako je Společný výbor ministrů (*Joint Ministerial Committee*), kdy dochází k setkání zástupců vlád všech britských národů,¹⁹⁸ a z druhé strany na čistě neformálních institucích. Právě ministr pro Skotsko může vetovat určité rozhodnutí skotského parlamentu s odůvodněním překročení pravomocí. Přesná interpretace meziinstitucionálních vztahů tak záleží na dané situaci a politickém rozložení sil. Problematika byla řešena tzv. Sewellovou konvencí, v ní se neformálně Westminster zavázal, že nebude přijímat legislativu pro Skotsko v přenesených oblastech.¹⁹⁹

Vzhledem k volebnímu systému a struktuře vlády lze hovořit o zcela jiném druhu parlamentní politiky než ve Westminsteru. Koaliční vlády a mezistranické dohody ve skotském parlamentu nabývají podob pro Westminster zatím nedosažitelných. Určitá politická situace může vést ke konfliktu mezi Edinburhem a Londýnem. Ten by mohl být následně rozhodnut nadřazeností a suverenitou Londýna (kterou Edinburgh postrádá) vedoucí k větší unijní krizi.

1.2 Velšské shromáždění

Zatímco o Skotském parlamentu lze hovořit jako o fungujícím parlamentu v plném smyslu, velšské shromáždění je jiný případ. Jedná se o shromáždění, které má pouze exekutivní pravomoci. Primární legislativní pravomoc chybí, legislativa stále vzniká v Londýně, Velšské shromáždění na tento proces navazuje sekundární legislativou, tj. prováděcími nařízeními. V přenesených oblastech mu podléhají státní úřady, které realizují a kontrolují přijatá rozhodnutí. Na druhé straně fungují jako informační kanály dodávající shromáždění zpětnou vazbu a podněty. Hlavní oblasti působnosti shromáždění jsou: a) zemědělství a rybářství, b) kultura, c) ekonomický rozvoj, d) vzdělávání, e) životní prostředí, f) zdravotnictví, g) dálniční síť, h) sociální

¹⁹⁷ Ministerstvo pro Skotsko, bylo přejmenováno ze *Scottish Office* na *Scotland Office*.

¹⁹⁸ KASÁKOVÁ, Z., *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011, str. 197.

¹⁹⁹ HAZELL, R. - RAWLINGS, R., *Devolution, Law Making and the Constitution*, Charlottesville, 2005, str. 145.

služby, ch) průmysl, i) lokální správa, j) bytová politika, k) sport, l) turismus, m) městský a venkovský rozvoj, n) doprava, o) voda, p) velšský jazyk.²⁰⁰ Orgán má 60 členů volených na 4 roky. Shromáždění je nerozpuštělné. Shromáždění funguje spíše na bázi kabinetního systému, složeného z exekutivních výborů, připomínající oborová ministerstva. Členové jsou také voleni smíšeným systémem AMS. Čtyřicet členů (*constituency*) je opět voleno většinovým systémem FPTP ve westminsterských obvodech. Zbýlých 20 (*regional members*) je voleno proporcčním systémem kandidátních listin v 5 obvodech, kdy v každém obvodě jsou rozděleny 4 mandáty podle d'Hondtova dělitele.²⁰¹

Vzhledem k legislativnímu procesu jako celku bylo nezbytné vytvořit instituce umožňující koordinaci Londýna a Cardiffu. Westminster má svůj Liaisonův výbor, jenž rozpracovává velšskou specifikaci, naopak velšské shromáždění má legislativní výbor spolupracující s Westminsterem.²⁰² Spolupráci dále zajišťuje ministr pro Wales a jeho ministerstvo (*Wales Office*), ministr je zástupcem Walesu u vlády a zástupcem vlády u velšského shromáždění. Shromáždění volí premiéra (*First Minister*) a velšskou vládu, ta zastupuje celé shromáždění a dohlíží na každodenní agendu.²⁰³

2. Procesy ovlivňující konkrétní podobu a úspěch devolučního projektu

Vzhledem ke konečné podobě je potřeba nastínit několik základních procesů a okolností, které umožnily *New Labour* dovést věc do konce.

První důležitou věcí je, že britská unie stále zůstává unitárním státem ve smyslu zdroje politické moci. V reálném fungování se jedná o rovnovážný systém, ve kterém funguje více na sobě částečně nezávislých center s vlastními poli působnosti.²⁰⁴ Z formálního hlediska však základním zdrojem politické suverenity zůstává pouze parlament ve Westminsteru. Devoluční uspořádání pouze přenáší určité pravomoci jiným subjektům při zachování svrchovanosti centra.²⁰⁵ Případné zablokování meziinstitucionálního systému tudíž bude v současném nastavení vyřešeno ve prospěch Londýna.²⁰⁶

²⁰⁰ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 254.

²⁰¹ DEACON, R., *Devolution in Britain today* Manchester 2006, str. 192.

²⁰² DEACON, R., *Devolution in the United Kingdom* Edinburgh 2009, str. 172.

²⁰³ DEACON, R., *Devolution in Britain today* Manchester 2006, str. 190.

²⁰⁴ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 29.

²⁰⁵ BOGDANOR, V., *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999, str. 57.

²⁰⁶ Zřejmě nejvýznamnější prvek devoluce, skotská legislativa, „... nemá žádný efekt na pravomoc parlamentu Spojeného království vydávat zákony pro Skotsko.“ Scotland Act (28/7) 1998.

Britský devoluční proces lze chápat spíše jako decentralizaci než změnu samotné podstaty státu. Tato střední poloha mezi uchováním stávající podoby unie a vzniku nových pravomocí pro devalvované orgány vyhovovala většině umírněné politické veřejnosti.²⁰⁷

Pří hledání řešení politických problémů existují v dané době a oboru obecně rámce uznávané vědeckou a politickou komunitou jako hlavní vodítka a možnosti konečného výsledku. Ve druhé polovině 20. století došlo ke změně základního pohledu na regionalismus jako ústřední bod celého tématu. Po druhé světové válce došlo k opravdové vulgarizaci politiky. V nové situaci řešila politika socioekonomické problémy snahou snížit rozdíly životní a materiální úrovně svých občanů napříč regiony. Snaha o dosažení větší spolupráce a rovnosti uvnitř celospolečenského poválečného konsensu podpořila rozvoj státem centrálně řízené redistributivní regionální politiky.²⁰⁸

V poslední čtvrtině 20. století se vzhledem k rostoucímu vlivu globalizace pohled na regiony začal v celé západní Evropě měnit, a to hlavně v oblasti socioekonomického systému. Globální ekonomika je výzva pro doposud centralizované státy, region se stává možnou odpovědí na tuto výzvu. Ukazuje se, že dokáže mnohem komplexněji a účinněji využívat svůj ekonomický a lidský potenciál a vzhledem ke konkrétním požadavkům světového trhu také lépe plánovat svůj rozvoj.²⁰⁹

V evropském prostředí mají procesy regionalizace a globalizace další rozměr vzhledem k Evropské unii a integraci, ta rozvíjí koncept regionu jako důležitého socioekonomického celku v systému evropského a světového trhu.²¹⁰ Evropská unie po roce 1992 umožňuje realizovat rozvoj regionů nejen na socioekonomické, ale i na politické úrovni.²¹¹ Nový princip subsidiarity (přenesení rozhodování na co nejnižší úroveň při dosažení maximální efektivity a blízkosti s realizovaným subjektem) s celkovou podporou regionů vede ke vzniku nové politické struktury. Vedle tradiční státní úrovně vzniká supranacionální a subnacionální politická úroveň a aktéři. Nově fungující systém bývá nejčastěji označován jako *multi level governance*. Každá úroveň přebírá specifický typ politik k dosažení co největší efektivity. Stát se zbavuje

²⁰⁷ KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 31.

²⁰⁸ KEATING, M. - ELCOCK, H., *The Political economy of regionalism* Londýn 1997, str. 34.

²⁰⁹ KEATING, M. - ELCOCK, H., *The Political economy of regionalism* Londýn 1997, str. 39.

²¹⁰ CABADA, L., *Evropa regionů*, Plzeň 2009, str. 28.

²¹¹ Vznik Výboru regionů v souvislosti s přijetím Maastrichtské smlouvy. CABADA, L., *Evropa regionů*, Plzeň 2009, str. 29.

pravomocí, které mu na státní úrovni přinášejí potíže, a přesouvá je na jiné úrovně.²¹² Vznik nového tříúrovňového systému v Evropské unii zcela změnil fungování socioekonomického a politického systému dosud nezávislých států. Každodenní fungování socioekonomického systému přestává být životně závislé na státní úrovni. Představa nezávislého Walesu nebo Skotska v rámci struktur evropské unie je zcela reálná a faktické státní institucionální uspořádání na tomto faktu mnoho nemění.

Podstatné změny britské ekonomiky a společnosti byly provedeny již za vlády Margaret Thatcherové. Byla to však až devadesátá léta, kdy v západní Evropě došlo k eskalaci globalizace a evropské regionalizace. Do roku 1997 byla regionální a evropská stránka problému konzervativní vládou víceméně ignorována. Právě *New Labour* uchopila problém v celé jeho šíři. Tony Blair operoval s rostoucí spoluprací v rámci Evropské unie, modernizací a rozvojem vzhledem ke globálnímu trhu a v jeho očích demokratičtějšímu nastavení politického systému. Tyto procesy probíhaly nejen na institucionální úrovni, kdy dávaly možnost politické realizace, ale i ve společnosti a veřejném mínění. Občanská společnost, vědoma si těchto procesů, se stala podporovatelem politik, což v případě referenda 1997 mělo svou praktickou funkci.²¹³

Tyto procesy šly ruku v ruce s poslední důležitou skutečností - změnou britské identity. Právě změna uvažování britských občanů vedla nejen k primárnímu oslabení britské identity zejména u Skotů a zčásti i u Velšanů a „k nárůstu čehosi, co bychom snad mohli označit jako nacionalismus“, ale i k možnosti přijetí nového uspořádání v rámci celé Británie. Jak už bylo uvedeno, tradiční britská identita se začala pomalu rozpadat a měnit již po druhé světové válce, tento trend pokračuje až do dnešních dob. Británie přestala být hospodářskou a mocenskou světovou velmocí, ze slavného impéria zbyl *Commonwealth*. Jedinečnost britských politických struktur v porovnání s moderními evropskými demokraciemi také ztratila svůj lesk.²¹⁴ Monarchie zůstala důležitým symbolem celé Británie, analýzy každodenního života královské rodiny v bulvárním tisku ale monarchii a společnost posunuly do jiného vztahu vzájemné úcty

²¹² MARKS, G. - HOOGE, L., *Multi level Governance and European Integration* Lanham 2001.

²¹³ Můžeme např. pozorovat změnu v názorech hlavních tržních subjektů. Ty se v roce 1979 bály o výslednou podobu trhu (i vzhledem k převaze státní úrovně ekonomiky). Naopak v roce 1997 si mohly být aktéři jisti kontinuitou a charakterem pokračujícího ekonomického systému. KEATING, M. - ELCOCK, H., *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998, str. 31.

²¹⁴ S odkazem na většinový model britského systému, vylučující z konečné podoby politického systému značnou část obyvatel (kteří nevolili vítěze. COLOMER, J. F., *Political Institutions : Democracy and Social Change* New York 2003, str. 198.

a odpovědnosti, než tomu bylo například na začátku 20. století²¹⁵. Protestantská víra a mnoho dalších kulturních prvků se postupně rozpustily v amerikanizované a globalizované druhé polovině 20. století.²¹⁶ K tomu se v posledních letech přidal multikulturalismus a postmoderna.

Británie tak může, s nadsázkou řečeno (což platí pro celý odstavec), připomínat potápějící se loď v nejistých vodách současné postmoderní doby. Skotové a Velšané si jsou tohoto vědomí mnohem více a postupná eroze britské identity je vedla, respektive vede k posílení vlastní národní identity, snaží se tak na poslední chvíli opustit společnou potápějící se platformu a vytvořit si ze své „znovuobjevené“ národní identity záchranný člun.²¹⁷ Naopak Angličané se jako správný kapitán zdráhají opustit svou loď. Nelze se jim divit, tato loď ovládala světové oceány přibližně sto padesát let, stala se - ve své době - nejsilnější mocností světa, jež svou vyspělostí vzbuzovala obdiv, Angličané se navíc na společném britském projektu podíleli nejvíce. Přisvojili si ho takovou měrou, že došlo, fakticky vzato, ke splynutí anglické a britské identity. S rozpadem britské identity se začala rozpadat i „domnělá“ anglická identita, proto se Angličané snaží udržet britskou identitu stále při životě. Anglické národní vědomí tudíž potřebuje čas, aby se mohlo redefinovat a odhodit svou britskou ulitu.²¹⁸ Británie se mění, Angličané musejí toto respektovat a najít své nové místo v Evropě a ve světě.

Blíží se skutečně konec Velké Británie? To, že se mění institucionální uspořádání britského státu, je nepopíratelné. Přesto by mohla být britská identita zachráněna. Jednou z podmínek je odpoutání se od rozpadajících se institucí a zaměření se na společné přetrvávající prvky, jako je například společná historie, jazyk atd.²¹⁹ Jedinec nenosí pouze jednu identitu, může mít více identit, jež jsou ve vzájemném vztahu podle důležitosti a charakteru. Výzvou pro občany na ostrovech je vytvoření takových identit, které spolu dokážou koexistovat. To znamená vznik britské identity, jež nebude totožná s anglickou, a bude tak přijatelná i pro Skoty a Velšany.²²⁰ Přelom 20. a 21. století je dobou, kdy si toto musí britská společnost uvědomit, nebo se britský stát stane minulostí. Modernizační politika Tonyho Blaira si důležitost doby

²¹⁵ POWELL, D., *Nationhood and Identity-The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 161.

²¹⁶ POWELL, D., *Nationhood and Identity-The British state since 1800*, Londýn 2002, str. 74.

²¹⁷ AUGHEY, A., *Nationalism, devolution and the challenge to the United Kingdom state* Londýn 2001, str. 154.

²¹⁸ HEFFER, S., *Nor shall My Sword : The reinvention of England* Londýn 1999, str. 174.

²¹⁹ HEFFER, S., *Nor shall My Sword : The reinvention of England* Londýn 1999, str. 197.

²²⁰ AUGHEY, A., *Nationalism, devolution and the challenge to the United Kingdom state* Londýn 2001, str. 154.

uvědomovala a posílením občanské veřejnosti a novým institucionálním nastavením se snažila celý proces znovuuštění moderního britského státu a společnosti realizovat.

Závěr

Tzv. devoluční politika prošla od konce 19. století do úspěšného završení v roce 1997 velmi složitým vývojem. Nejednalo se o nic menšího než o vnitřní proměnu kdysi nejmocnějšího státu světa. V meziválečných letech začala politizace otázky o institucionálním uspořádání Spojeného království. Došlo ke vzniku nacionálních stran: SNP a *Plaid Cymru*. Obě hlavní strany-*Conservative Party* a *Labour Party*-se staly zastánci stávajícího uspořádání; celý problém začaly reflektovat až v reakci na vzrůstající nacionalismus související s neuspokojivou socioekonomickou situací v zemi. V 60. a 70. letech došlo k politické a veřejné rozpravě o problému v souvislosti s orgány, jakým byla například Kilbrandonova komise.

V roce 1974 se k devoluční politice zavázala *Labour Party*. Ta se také roku 1979 poprvé pokusila neúspěšně devoluční politiku realizovat. Problém spočíval v tom, že *Labour Party* nebyla o své politice jednoznačně přesvědčena. Právě labourističtí vzbuřenci kolem Dalyella a Cunninghama zavinili neúspěch projektu. Lze souhlasit s tvrzením, že politika labouristů v té době byla pouhým negativním vymezením se vůči SNP a P. C. Socioekonomická situace konce 70. let představovala prvořadý problém, který poutal pozornost lidí více než unijní témata. V proudu politik nedošlo k vytvoření aktuální „směsi“, která by měla šanci na úspěch. Takto vážný zásah do podoby státu, v době kdy byl stát hlavním socioekonomickým aktérem, vyděsil většinu lidí.

Následné období konzervativní vlády znamenalo odklon od politizace problému. Margaret Thatcherová se naopak pokusila o návrat k tradičním britským hodnotám. Obroda britského národa a institucí měla zajistit rozvoj státu. To, co se v socioekonomické podobě podařilo, se nepovedlo v myslích většiny Skotů a Velšanů. Zcela se projevil odlišný volební vzorec pro Skotsko a Wales na jedné straně a většinu Anglie na straně druhé. Konzervativní strana se i přes slabou podporu ve Skotsku a Walesu stala vládní stranou se silným mandátem. Většinová politická nálada ve Skotsku a Walesu se dostala do konfliktu s vládní politikou konzervativců a s jejich snahou o zachování ústavního statu quo.

Od 80. let začala vznikat podle mnoha historiků, politologů a sociologů nová britská společnost. Sociální dohoda a tradiční vazby mezi státem a ekonomikou se staly minulostí. Británie postupně do přelomu tisíciletí přejímala globálně tržní společenské struktury a styl života. Přes svou oddanost tradicím a osvědčenému způsobu života se

přetvářela, a v určitých aspektech stále ještě přetváří, v novou postmoderní společnost s postindustriální ekonomikou. Politickou reakcí na tyto trendy byla *New Labour*. Tony Blair a jeho spolupracovníci si uvědomili, že prosazování stejných stranických hodnot a programu by mohlo odsunout *Labour Party* z centra politického dění. Byl tudíž nastartován komplexní modernizační proces. Strana se odpoutala od těsného spojení s odbory a *working classes* a posunula se do středu politického spektra, kde mohla oslovit většinu společnosti. Důležité bylo, že se nejednalo o klasický program obohacený o několik nových prvků, ale o zcela nový komplexní pohled na řešení společenských a politických témat, jejichž důležitou součástí byla i změna institucionálního uspořádání, tj. devoluční politiky. *Labour Party* přijala a realizovala devoluci v nové podobě odpovídající trendům konce 20. století.

K devoluční politice je třeba přistupovat velmi obezřetně, neboť se jedná o podobu státu. Možné alternativy narážejí na odkaz a kontinuitu britských politických institucí, které byly po generace pýchou národa. Politická síla, snažící se prosadit takovou změnu, musela mít dostatečný mandát od většinové společnosti. *Labour Party* této skutečnosti vítězstvím v roce 1997 dosáhla.

Ve snaze získat opravdovou podporu byla otázka předložena voličům v referendu. Jedná se o postup v posledním období v Evropě rozšířený. Předpokládá se, že k řešení takto důležitých otázek je třeba získání legitimacy ze strany většinové společnosti. Současná doba umožňuje občanům mnohem více se podílet na politickém rozhodování; ne vždy formou přímé demokracie, ale obecně formou občanské veřejnosti. Moderní technologie a procesy umožňují neustálý přísun informací, jež jsou nepostradatelnou součástí každého politického rozhodování. Moderní občanská společnost tímto způsobem vyvíjí tlak na politické procesy a instituce. Devoluční politiku můžeme z tohoto pohledu interpretovat jako odpověď *New Labour* na danou skutečnost a přiblížení politiky lidem.

Kingdonův teoretický přístup byl v této práci použit ke zvýraznění hlavních prvků ovlivňujících devoluční politiku v Británii. V jeho rámci se potvrdila nenahraditelná úloha *New Labour*, jež byla silou, která ovlivnila každý aspekt procesu devoluce od počátku až po jeho úspěšnou realizaci. Zvláště v porovnání se 70. lety je vidět posun *Labour Party*, devoluce a dalších okolností. Zcela výjimečný byl v tomto pohledu konec 20. století, kdy došlo v Evropě k propojení hlavních sociálních fenoménů: globalizace, evropské integrace, regionalizace a rostoucí liberalizace trhu a oslabování pozice státu vzhledem k těmto procesům. Celá problematika tudíž

nevycházela z pouhého faktu existence více národů ve společném státě. Odrážela tak problém prezentovaného demokratického deficitu a zastaralosti britského politického systému a nutnost předejít možnému problematickému vývoji britské ekonomiky a společnosti.

Devoluce ve Skotsku a Walesu je politickým pokusem o uchování britské unie. Hlavním cílem pro *New Labour* bylo uspokojit a utlumit nacionální požadavky (šlo tudíž o reaktivní i preventivní krok). Z počátku se zdálo, že toto řešení bude na delší dobu uspokojivé. Ve Skotsku se ale situace vyvíjela, respektive vyvíjí jinak. V roce 2011 získala SNP ve Skotském parlamentu většinu křesel. Tím začala nová etapa „britského unijního příběhu“ - seriózní politizace odtržení Skotska od Británie. Do konce roku 2014²²¹ se dozvíme, zda dosavadní devoluční uspořádání obhájí svou existenci jako stabilní institucionální platforma pro britský stát (popřípadě s jakými změnami), nebo zda byla devoluce pouze přechodným stavem na cestě k nezávislosti.²²²

²²¹ Výsledek jednání mezi premiérem Skotska - Alexem Salmondem a premiérem Británie - Davidem Cameronem. *Agreement between the United Kingdom Government and the Scottish Government on a referendum on independence for Scotland* (Edinburgh, 15. 10. 2012).

²²² Prozatím jen ve skotském případě.

Prameny a literatura

Prameny

- Scotland Act, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/46/contents>.
- Government of Wales Act, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/38/contents>.
- Agreement between the United Kingdom Government and the Scottish Government on a referendum on independent for Scotland, <http://www.scotland.gov.uk/About/Government/concordats/Referendum-on-independence>
- British Governments and Elections since 1945, <http://www.politicsresources.net/area/uk/uktable.html>, 14. 4. 2013

Monografie a odborné studie

- ARTER, David, *The Scottish Parliament-A Scandinavian Style Assembly*, Londýn 2004.
- AUGHEY, Arthur, *Nationalism, devolution and the challenge to the United Kingdom state*, Londýn 2001.
- BLAIR, Tony, *Moje cesta*, Praha 2011.
- BOGDANOR, Vernon, *Devolution in the United Kingdom*, Oxford 1999.
- CABADA, Ladislav, *Evropa Regionů*, Plzeň 2009.
- CAMPBELL, Alaister, *The Blair's years: extracts from the Alaister Campbell diaries*, Londýn 2007.
- COLLEY, Linda, *Britons: Forging the Nation 1707-1837*, Londýn 1992.
- COLOMER, Joseph F., *Political Institutions: Democracy and Social Change*, New York 2003.
- DALYELL, Tam, *Devolution: the end of Britain*, Londýn 1977.
- DAVIES, Norman, *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003.
- DEACON, Russell, *Devolution in Britain today*, Manchester 2006.
- DEACON, Russell, *Devolution in the United Kingdom*, Edinburgh 2009.
- DOWNS, Anthony, *An Economic Theory of Democracy*, New York 1957.
- FANNING, Richard W., *Peace and disarmament: naval rivalry & arms control, 1922-1933*, University přes of Kentucky 1995.

- FARR, Martin, *Wilson (James) Harold, 1st Baron Wilson 1916-1995, Reader's Guide to British History*, Londýn 2003.
- FIELDING, Steven, *The Labour Party-continuity and consensus in the making of New Labour*, Basingstoke 2003.
- FODERADO, Salvatore, *Independent Africa*, Toronto 1976.
- GALLOWAY, Bruce, *The Union of England and Scotland 1603-1608*, Edinburgh 1986.
- HAZELL, Robert - RAWLINGS, Richard, *Devolution, Law Making and the Constitution*, Charlottesville 2005.
- HEFFER, Simon, *Nor shall My Sword: The reinvention of England*, Londýn 1999.
- HINDMOOR, Andrew, *New Labour at the centre: constructing of political space*, Oxford 2004.
- HUTCHINSON, I.G.C., *Scottish politics in the twentieth century*, New York 2001.
- JONES, Barry J. - BALSOM, Denis, *The road to the National assembly for Wales*, Cardiff 2000.
- KASÁKOVÁ, Zuzana, *Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany*, Praha 2011.
- KEARNEY, Hugh, *The British Islands: A History of four Nations*, Cambridge 1989.
- KEATING, Michael - LOUGHIN, John, *The political economy of regionalism*, Londýn 1997.
- KEATING, Michael - ELCOCK, Howard, *Remaking the Union: devolution and British politics in the 90s*, Londýn 1998.
- KINGDON, John W., *Agendas, Alternatives, and Public Policies*, New York 2003.
- KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaroslav - TUMIS, Stanislav, *Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40-60. letech 20. století. Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie*, „Dvacáté století: Ročenka Seminář nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2006.
- KUHN, Samuel, *Struktura vědeckých revolucí*, Praha 1997.
- LYNCH, Peter, *SNP-The history of the Scottish National Party*, Cardiff 2008.

- OLSEN, Johann. P. - MARCH, James. G., *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*, New York 1989.
- MATTHEW, H. C. G., Gladstone 1875-1898, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 28, č. 2 (1996).
- MARKS, Gary - HOOGHE, Liesbet, *Multi level Governance and European Integration*, Lanham 2001.
- MCALLISTER, Laura, *Plaid Cymru-The Emergence of political party*, Edinburgh 2001.
- MCSMITH, Andy, *John Smith: A Life 1938-1994*, New York 1997.
- MORGAN, Kenneth O., *Michael Foot: A Life*, Harper 2007.
- MURAVCHIK, Joshua, *Vzestup a pád socialismu: Nebe na zemi*, Praha 2003.
- POWELL, DAVID, *Nationhood and Identity-The British state since 1800*, Londýn 2002.
- SELDON, Anthony, *Blair's Britain, 1997-2007*, Londýn 2007.
- SHAW, Eric, *Privatization by stealth? The Blair government and public-private partnerships in the National Health Service v Contemporary politics* (3. 9.2003).
- STAPLETON, Karyn - WILSON, John, *Devolution and Identity*, Aldershot 2006.
- TEBBLE, Adam, *Major Conservative and Libertarian Thinkers: F. A. Hayek*, Londýn 2010.
- WILLIAMS, Michael, *Crisis and Consensus in British politics from Bagehot to Blair*, Londýn 2000.
- WRIGLEY, Chris, *British Trade Unions 1945-1995*, Manchester 1997.
- YOUNG, Kenneth, *Sir Alec Douglas-Home*, Londýn 1970.